

Beleidsplan Sportterreinen 2017 - 2020

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1. Inleiding	6
2. Inhoudelijke kaders	8
3. Sportterreinen vanuit historisch perspectief	10
4. Verdeling van rollen en taken	13
5. Vraag en aanbod	17
6. Financiën	26
Bronnenlijst	30
<i>Bijlage 1a: Spreiding accommodaties (voetbal)</i>	<i>31</i>
<i>Bijlage 1b: Spreiding accommodaties (hockey)</i>	<i>32</i>
<i>Bijlage 1c: Spreiding accommodaties (tennis)</i>	<i>33</i>
<i>Bijlage 2: Tarieven</i>	<i>34</i>

Samenvatting

Op dit moment telt Rotterdam 82 gemeentelijke locaties met velden voor georganiseerde buitensport. Deze sportterreinen zijn een belangrijke randvoorwaarde om de gemeentelijke doelstellingen op het gebied van sport en bewegen te bereiken. Ten aanzien van de sportterreinen bestaat een breed gedragen wens tot verbeterde sturing op de verhouding tussen vraag en aanbod, zowel vanuit kwantitatief als kwalitatief oogpunt. Het Beleidsplan Sportterreinen 2017-2020 geeft hier de komende jaren richting aan.

Het gelegenheid geven tot veldsportbeoefening is een teamsport. Partijen als de gemeente, sportbonden en Rotterdam Sportsupport dragen vanuit hun eigen rol en taak bij aan het uiteindelijke sportgedrag van de Rotterdammer. Sinds het opheffen van de deelgemeenten in 2014 is het beleid ten aanzien van de gemeentelijke sportterreinen een stedelijke bevoegdheid. Dit betekent dat het stadsbestuur besluiten neemt over het aantal sportterreinen, de spreiding ervan, bijbehorende tarieven, het kwaliteitsniveau en de budgetten. De gebiedscommissies hebben een adviserende rol indien er een voornemen is tot het vestigen dan wel sluiten van een accommodatie.

De voornaamste gebruikers/huurders van de sportterreinen zijn de Rotterdamse sportverenigingen. Maar ook scholen, commerciële voetbalscholen en overige sportinitiatieven maken op regelmatige basis gebruik van de voorzieningen. Op de meeste sportcomplexen zijn de opstallen in economisch eigendom van de buitensportverenigingen. Het onderhoud van deze opstallen is voor rekening van de betreffende vereniging, net als eventuele nieuwbouw. De gemeente faciliteert hierin door middel van de regeling investeringssubsidies breedtesportverenigingen, beter bekend als de 1/3 regeling.

De sportvelden in Rotterdam worden voor verschillende sporten gebruikt. De grootste buitensport is voetbal. In 2016 telt de gemeente Rotterdam 139 voetbalvelden, uitgevoerd in natuurgras, kunstgras en hybride varianten. Ook hockey (24 velden) en tennis (201 buitenbanen) zijn volop aanwezig. Van deze 'grote drie' vertoont de hockeysport de grootste ontwikkeling; het aantal hockeyleden van de Rotterdamse verenigingen steeg in de periode 2011-2015 met 14%. Ook de voetbalsport kent een opwaartse lijn. Het aantal veldteams bij de Rotterdamse clubs steeg in de afgelopen vier seizoenen met ruim 4%. Het aantal tennissers nam daarentegen juist flink af, met 12% in de periode 2010-2014.

De klassieke opvatting over de exploitatie van een sportterrein is de vereniging die haar verenigingsactiviteiten ontplooit. Sporters vertonen echter steeds meer de neiging om te sporten zonder banden met een vereniging. Ook voor de sporter buiten de reguliere verenigingsstructuur kunnen sportterreinen een interessante plek zijn. Belangrijk is dan wel dat het terrein een open, uitnodigende inrichting heeft, eventueel aangevuld met extra voorzieningen. De sportbonden tonen inmiddels ook een toenemende aandacht voor ontwikkelingen aan de vraagzijde. Zo organiseert de KNVB 35+ en 45+ competities en is in de hockeywereld 'trimhockey' erg populair.

Voor het ontwikkelen van de sportterreinen, zijn in dit beleidsplan een zestal doelstellingen opgesteld voor de periode 2017-2020.

1. *Gebruikers zijn tevreden over de dienstverlening van de (gemeentelijke) uitvoerende organisaties op het gebied van sportterreinen en zijn bekend met de verdeling van rollen en taken tussen de verschillende spelers (waaronder de gebruiker zelf).*

Sportterreinen zijn geen doel op zich, maar een randvoorwaarde voor het sport- en beweeggedrag van de Rotterdammer. De tevredenheid van de gebruikers over deze sportvoorzieningen is dan ook zwaarwegend. Duidelijkheid over rol- en taakverdeling is hierin belangrijk. Indien de oprichting van het verzelfstandigde sportbedrijf doorgang vindt, is er extra aandacht nodig voor dit aspect.

2. *Eigen initiatief van sportverenigingen dient lonend te zijn voor vereniging en gemeente en waar nodig ondersteund / gefaciliteerd te worden.*

Voor veel buitensportverenigingen is het overleiden houden van hun core-business, de sport zelf, al een uitdaging op zich. Er wordt daarom niet actief ingezet op het overdragen van (meer) gemeentelijke (beheer)

taken aan de sportvereniging, maar er wordt wel open gestaan voor initiatieven die bijdragen aan de verhoging van financieel of maatschappelijk rendement. Hier dienen zowel de gemeente als de vereniging de vruchten van te plukken.

3. Het borgen van een kwantitatief voldoende aanbod aan sportterreinen, dat voorziet in de vraag.

Toenemende vraag dan wel verschuiving van de vraag leidt nogal eens tot capaciteitsproblematiek op Rotterdamse sportterreinen. Indien niet de juiste faciliteiten voor de sport (kunnen) worden gecreëerd, werpt dit een barrière op voor de hoofddoelstelling van het gemeentelijk sportbeleid: zoveel mogelijk Rotterdammers aan het sporten.

4. Het verhogen van de bezettingsgraad van de bestaande sportterreinen.

Op verschillende Rotterdamse sportcomplexen wordt de bestaande capaciteit onderbenut, terwijl elders (op andere complexen of op andere momenten op hetzelfde complex) knelpunten aanwezig zijn. In veel gevallen kunnen organisatorische maatregelen zorgen voor een positieve ontwikkeling. Investerings in ondergronden is en blijft een belangrijk instrument om meer sportcapaciteit te creëren met gebruik van hetzelfde oppervlak. Waar nodig en mogelijk wordt dit ingezet.

5. Het borgen van een toekomstbestendig niveau rond het onderhoud en uitstraling van de buitensportvoorzieningen, met aandacht voor zowel de sportvelden (hoofdzakelijk door de gemeente onderhouden) als de opstallen (hoofdzakelijk door de verenigingen onderhouden).

De buitensportvoorzieningen zijn op dit moment niet overal in de stad even aantrekkelijk. Om het succes van de buitensport in Rotterdam te behouden en verder te vergroten, is het noodzakelijk dat alle betrokkenen - vanuit hun eigen rol - bijdragen aan behoud en vergroting van de uitstraling van de sportcomplexen.

6. Vergroting van het aantal vitale buitensportverenigingen.

De mate van vitaliteit geeft aan in hoeverre een vereniging in staat is om het voortbestaan in de nabije toekomst te kunnen waarborgen. Een vitale vereniging kan het ontstaan van knelpunten beperken en beschikt over de juiste middelen om met problemen en ambities aan de slag te gaan. Zij halen dus meer maatschappelijk rendement uit de hen beschikbaar gestelde sportterreinen.

De volgende maatregelen en pilots dienen bij te dragen aan het behalen van bovengenoemde doelstellingen:

1. Komen tot en uitvoeren van een tweejaarlijks integraal (gemeente, het eventuele Sportbedrijf en Sportsupport) klanttevredenheidsonderzoek op het gebied van sportterreinen, gebaseerd op eventuele reeds bestaande onderzoeken.
2. Ontwikkelen van een richtlijn voor (multifunctioneel) medegebruik van sportaccommodaties.
3. Ontwikkelen van een richtlijn voor het overnemen van (gemeentelijke) beheertaken door buitensportverenigingen.
4. Het opstellen en actueel houden van een capaciteitsplan sportterreinen¹, waarbij:
 - de maximale bespeelbaarheid per sport en per type veld wordt gedefinieerd, gebruikmakend van reeds bestaande planningsnormen
 - ledeninformatie van sportbonden op structurele basis wordt verkregen
5. Investeren in het verhogen van de bespeelcapaciteit daar waar nodig (bijvoorbeeld door aanleg van kunstgras), als onderdeel van het bij maatregel 4 genoemde capaciteitsplan.
6. Aanpassen van gebruikersovereenkomsten, naar Haags voorbeeld, waardoor vanuit de verhuurder beter kan worden gestuurd op bezettingsgraad.
7. Het in samenspraak met sportbonden, de KNVB in het bijzonder, en de Rotterdamse verenigingen komen tot een spreiding van de bespeling, zodat piekbelasting afneemt.
8. Het bevorderen van het multifunctioneel en innovatief gebruiken van sportvelden/-terreinen, door middel van samenwerking met partners van binnen en buiten het beleidsterrein sport.
9. Het actualiseren van de meerjarenonderhoudsprognoses (MOP's) voor sportterreinen op basis van informatie uit een externe schouw en de intensiveringsinvesteringen.

¹Het opstellen van een accommodatieplan voor de buitensportcomplexen is reeds gepland, ter uitwerking en afhandeling van de motie 'verhogen sportcapaciteit' per 1 april 2017.

10. Het inlopen van onderhoudsachterstanden aan verenigingsopstallen met éénmalig gemeentelijk budget (zie voorjaarsnota 2016) inclusief het maken van afspraken met de verenigingen over het op orde houden van deze eigendommen. Toetsing op naleving vindt plaats door middel van een periodieke schouw en het inzien van de financiële jaarcijfers.
11. Het in samenspraak met Rotterdam Sportsupport actualiseren en beter toepasbaar maken van het huidige vitaliteitsonderzoek.
12. Het creëren van een mogelijkheid tot het verplicht ondergaan van een vitaliseringstraject van buitensportverenigingen. Te denken valt hierbij aan een passage in de gebruikersovereenkomst.

Pilots:

1. Pupillen- en of meisjesvoetbal op zondag: vergroting van het gebruik van voetbalvelden
2. Multifunctionele velden: diversificatie van sportaanbod en intensiever gebruik
3. Sportcampus Varkenoord: intensivering gebruik door middel van verhuur per uur, aanstelling sportparkmanager en aansluiting op digitaal verhuurloket
4. Verbreding van gebruik van sportterreinen door diverse beweeg- en sport gerelateerde activiteiten en waar mogelijk ook door niet sport gerelateerde activiteiten.

1. Inleiding

Introductie

Sinds het ontstaan van de georganiseerde buitensport aan het einde van de 19e eeuw, spelen sportterreinen een belangrijke rol in het beweeggedrag van de Rotterdammer. De sportvelden werden voornamelijk gebruikt voor de voetbalsport, maar geleidelijk aan kwamen er ook andere soorten speelvelden, zoals honkbalvelden, korfbalvelden, tennisbanen en hockeyvelden. De wijze van gebruik, het onderhoud en de locatie van de velden waren en zijn vaak het gevolg van de historisch gegroeide samenwerking tussen gebruiker (meestal de sportvereniging) en de eigenaar (meestal de gemeente).

De afgelopen decennia is er meer gemeentelijke sturing op sportterreinen ontstaan. Een verscheidenheid aan redenen is hiervoor te benoemen. Vanuit de sport zelf bestaat een toenemende vraag om hoogwaardigere sporttechnische voorzieningen, met als gevolg een stijging van de kosten. In de samenleving zien we tegelijkertijd steeds meer aandacht voor efficiënt en effectief gebruik van (overheids)middelen en ruimte. Daar staat tegenover dat de overheid meer terugtreedt als het gaat om uitvoerende zaken en dat zij prioriteit geeft aan zelfredzaamheid en zelfwerkzaamheid van burgers en maatschappelijke organisaties.

Binnen de sportsector zijn er ook ontwikkelingen waar de gemeente rekening mee wil houden en op wil inspelen. Zo sporten mensen steeds vaker individueel, minder in verenigingsverband en meer in de openbare ruimte. De gemeente stimuleert en faciliteert actiever een verhoging van de sportparticipatie, mede ingegeven vanuit de toenemende aandacht voor een gezonde levensstijl.

Tot 2014 was het beleid ten aanzien van de Rotterdamse sportvoorzieningen een deelgemeentelijke aangelegenheid. Nadat de deelgemeenten per 19 maart 2014 zijn opgeheven, is dit een stedelijke verantwoordelijkheid geworden. Voor wat betreft de sportterreinen heeft dit tot op heden nog niet geleid tot een specifiek op dit type voorzieningen gericht stedelijk beleidsplan. Wel zijn in 2013 strategische uitgangspunten vastgesteld voor alle sportvoorzieningen. Nu er nadrukkelijk gesproken wordt over de organisatie van de uitvoerende taken rondom sport van de gemeente Rotterdam (een mogelijke verzelfstandiging in een sportbedrijf), is de behoefte aan een duidelijke omschrijving van wat de gemeente wil met haar buitensportfaciliteiten alleen maar groter geworden. Dit Beleidsplan Sportterreinen 2017 - 2020 vormt de uitwerking hiervan.

Nadrukkelijk dient hierbij vermeld te worden dat ook indien besloten wordt de verzelfstandiging geen doorgang te laten vinden, voorliggend beleidsplan een nadere uitwerking van de beleidskaders uit de sportnota 2017 - 2020 is, zodat dit beleid ook daadwerkelijk uitgevoerd kan worden.

Aanleiding voor Beleidsplan Sportterreinen 2017 - 2020

- Het opheffen van de deelgemeenten per maart 2014, waardoor het beleid ten aanzien van de gemeentelijke sportterreinen een stedelijke aangelegenheid is geworden.
- De vaststelling van de Sportnota 2017 – 2020 die de beleidskaders voor de sportvoorzieningen geeft en waarvoor een stadsbreed implementatieplan opgesteld dient te worden.
- Het (lopende) onderzoek naar de mogelijkheden tot verzelfstandiging van de gemeentelijke uitvoerende taken op het gebied van sport.
- Wens tot betere sturing op de verhouding tussen vraag en aanbod, in zowel kwantitatieve als kwalitatieve zin.

Afbakening

‘Sportterreinen’ lijkt een heldere aanduiding van het product waar dit beleidsplan over gaat. Toch zijn sommige zaken wellicht minder eenduidig dan ze in eerste instantie lijken. Hoe zit het bijvoorbeeld met de voetbal-, hockey- en honkbalstadions in de stad? En wat te doen met de sporten die op commerciële basis of zonder

noemenswaardige gemeentelijke bemoeienis functioneren, zoals golf en de watersport?

In dit plan wordt onder sportterreinen het volgende verstaan: de locaties waar de sportbeoefening buiten plaatsvindt en waarvan het gebruik anno 2016 primair plaatsvindt door sportverenigingen voor sport in georganiseerd verband. Het gaat om afgesloten, niet openbare complexen. Hieronder vallen voetbalvelden, hockeyvelden, tennisbanen en diverse voorzieningen voor kleinere veldsporten. Ook enkele schoolsportvelden vallen onder sportterreinen.

De openbare trapveldjes vormen geen onderdeel van dit beleidsplan. Deze veldjes zijn vrij toegankelijk voor de Rotterdammer en worden beheerd door Stadsbeheer. De voetbalstadions zijn eigendom van de betaald voetbal organisaties (BVO's) zelf en maken ook geen onderdeel uit van dit beleidsplan. Hetzelfde geldt voor golfterreinen en watersportfaciliteiten (zoals aanlegsteigers). Indien er sprake is van gemeentelijk eigendom van deze locaties, dan is er meestal sprake van een directe kostendekkende huurrelatie met SO Vastgoed en vallen ze onder de noemer Maatschappelijke vastgoed ten behoeve van sport.

Totstandkoming

Vele partijen hebben bijgedragen aan de totstandkoming van dit beleidsplan. Rotterdam Sportsupport maakte regulier onderdeel uit van het gemeentelijke projectteam. Alle sportbonden van de in dit plan genoemde sporten zijn bevroegd, waarbij er meer diepgaand overleg is gevoerd met de sportbonden van de drie grootste sportbonden (voetbal, tennis en hockey). Ook de overige gemeenten van de G5 hebben, door middel van het aanleveren van 'best practices', hun bijdrage geleverd. Daarnaast zijn er een tweetal sessies geweest met bestuurders van Rotterdamse buitensportverenigingen.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt afgetrapt met een overzicht van de belangrijkste inhoudelijke kaders waarmee rekening gehouden dient te worden bij de vormgeving van dit beleidsplan. In hoofdstuk 3 wordt vervolgens de landelijke en gemeentelijke historie van sportterreinen in beeld gebracht, waarna hoofdstuk 4 de huidige taak- en rolverdeling op de buitensportaccommodaties weergeeft.

In hoofdstuk 5 worden de aantallen en feiten van de portefeuille sportterreinen behandeld: het aantal velden, welke sporten daarop beoefend worden en op welke type ondergronden. Ook is er aandacht voor trends: welke veranderingen in vraag en aanbod worden gesignaleerd en wat is de te verwachten impact hiervan op de toekomst?

In hoofdstuk 6 staan de financiële middelen centraal: de kosten om de terreinen op orde te houden voor de sport en datgene wat hiervoor bij de gebruikers in rekening gebracht. In dit hoofdstuk is tevens aandacht voor de voorgenomen investeringen van het Rotterdams college in de sportterreinen.

In de hoofdstukken 4 en 5 worden thema's besproken waarvan de gemeente Rotterdam vindt dat ze er beleidsmatig op wil (blijven) sturen. Naast een beschrijving van de huidige situatie, wordt er in deze hoofdstukken een blik op de toekomst gedaan en maatregelen en pilots geformuleerd om beleidsdoelstellingen te realiseren.

2. Inhoudelijke kaders

De algemene uitgangspunten voor Rotterdamse sportvoorzieningen zijn eerder al vastgelegd in de notitie strategische uitgangspunten sportvoorzieningen 2013-2016. Deze uitgangspunten zijn integraal onderdeel van de Sportnota 2017 - 2020, het strategisch stedelijk beleidskader dat richting geeft aan de uitvoering van het sportbeleid in de volle breedte: het versterken van de breedtesport en de topsport, het sportvoorzieningenbeleid (voor zowel binnen- als buitensport), de sportevenementen en de samenwerking met andere sectoren zoals gezondheid, onderwijs, jeugd en buitenruimte. Met de door de gemeenteraad beschikbaar gestelde middelen wordt zo efficiënt mogelijk ingespeeld op de sport- en beweegbehoeften van de Rotterdammers en de bijdrage van sport en bewegen aan de ambities van andere portefeuilles.

Het Beleidsplan Sportterreinen 2017 - 2020 past binnen dit strategisch kader, en is in sommige opzichten een verdere uitwerking. In dit hoofdstuk worden de relevante, bestaande kaders kort uiteengezet. Voor nadere informatie wordt verwezen naar de genoemde beleidsstukken zelf.

Beleidsmatige doelstellingen

In de visie 2030, 'Sport beweegt Rotterdam' zijn de volgende vier ambities voor 2030 opgenomen:

- De stad nodigt uit tot bewegen en sport. *In 2030 beschikt Rotterdam over hoogwaardige, toegankelijke en diverse voorzieningen, van commercieel en traditioneel tot faciliteiten in de openbare ruimte. Sport en bewegen begint bij de voordeur.*
- Nog meer Rotterdammers hebben plezier in bewegen. *Het aantal Rotterdammers dat beweegt is in 2030 fors gegroeid. Iedereen doet dat op eigen niveau en eigen wijze. Plezier staat hierbij voorop. Sport is betaalbaar en bereikbaar voor iedereen.*
- Sport brengt meer in beweging. *In 2030 is de hele stad letterlijk en figuurlijk nog meer en vaker in beweging. De Rotterdammer zélf en de sportsector, maar ook andere sectoren die daar door middel van sport van meeprofiteren.*
- Rotterdam ademt sportambitie en –innovatie. *In 2030 staat Rotterdam internationaal bekend als innovatieve sportstad met een voortrekkersrol in grote sportevenementen en samenwerking. De evenementen trekken toeschouwers en sporters vanuit de hele wereld, dienen als economische motoren en staan internationaal in de spotlights.*

Bovengenoemde visie vormt het uitgangspunt van de Sportnota Rotterdam 2017 – 2020, waarin concrete stappen worden beschreven om in de komende jaren richting de ambities van 2030 te bewegen. De ambitie 'sportvoorzieningen versterkt' is het onderdeel van de nota dat het meest van toepassing is op dit beleidsplan. Het kent de volgende vier doelstellingen voor 2020.

In 2020:

- beschikt Rotterdam over voldoende, kwalitatief goede en betaalbare sportvoorzieningen voor breedte- en topsport, verspreid over de stad.
- wordt de bezettingsgraad van sportvoorzieningen, waar mogelijk en gewenst, hoger door intensiever gebruik en multifunctionele inzet.
- stimuleren we realisatie-, exploitatie-, en beheerinitiatieven op ruimtelijk- en voorzieningengebied vanuit Rotterdammers, organisaties en marktpartijen, waar dat kan.
- nodigt de buitenruimte nog nadrukkelijker uit om meer te bewegen en zijn de sportvoorzieningen beter bekend in de stad.

Uitgangspunten voor sportvoorzieningen

De gemeente Rotterdam ziet sportvoorzieningen niet als een doel op zich, maar als belangrijke randvoorwaarde om haar doelstellingen te bereiken. Vanwege de forse bezuinigingen en de schaarste aan ruimte in de stad is het belangrijk dat beslissingen over renovatie, sluiting of nieuwbouw van sportvoorzieningen 'toekomstbestendig' zijn. Als hulpmiddel bij het nemen van beslissingen over sportvoorzieningen zijn eerder al strategische uitgangspunten bepaald; deze zijn opgenomen in de bijlage bij de Sportnota 2017 - 2020. Om de verwachte behoefte aan gemeentelijke voorzieningen te kunnen faciliteren, wordt de oplossing in de toekomst vooral gezocht in:

- het handhaven van de huidige bespeelcapaciteit voor breedtesport en topsport;
- het intensiever gebruiken van de bestaande (sport)voorzieningen waar mogelijk;
- het investeren in uitbreiding of nieuwbouw van voorzieningen waar dat noodzakelijk is en passend binnen de geldende financiële kaders;
- het vraaggericht aanpassen van het service- en kwaliteitsniveau van voorzieningen

3. Sportterreinen vanuit historisch perspectief

Het ontstaan van de veldsport

In het laatste kwart van de 19e eeuw begon men in Nederland steeds meer het nut van sport en andere lichaamsbeweging in te zien: goed voor het lichaam, maar ook voor de vorming van karakter en persoonlijkheid. Deze zienswijze leidde onder meer, naar Engels voorbeeld, tot de opkomst van de georganiseerde veldsport. De oudste veldsporten in Nederland waren veelal hetzelfde als degene die in Engeland populair waren: cricket, voetbal, rugby en tennis. Kijkend naar Rotterdam zien we dit ook terug komen. Sparta, opgericht op 1 april 1888 en één van de oudste nog bestaande voetbalclubs in Nederland, begon met cricket. Pas nadat enkele maanden later een geschikte bal was verkregen, werd er ook gevoetbald. Nog zo'n Rotterdamse oudgediende, Hockeyclub Victoria, startte - 18 jaar voordat in 1899 de eerste hockeybal rolde - als een voetbalclub.

De economische groei liet gaandeweg meer kinderen in de gegoede burgerij en middenstand opgroeien, de sociale klassen waarin sport populair was. Maar sport werd ook in toenemende mate toegankelijk voor jongens uit lagere sociale klassen. Voornamelijk in de voetbalsport ontstonden als gevolg hiervan de zogenoemde 'volksclubs'.

Een ontwikkeling die ook bijdroeg aan een toenemende populariteit van de beoefening van (veld)sport was de toename aan vrije tijd. Met name de introductie van de 8-urige werkdag en de vrije zaterdagmiddag waren hierin van groot belang. De uitbreiding van vervoersmogelijkheden in de loop van de 20e eeuw, zorgde ervoor dat afstanden makkelijker konden worden overbrugd. Er konden zodoende meer interessante competities worden opgezet.

Ontwikkeling van sportterreinen

De eerste veldsportwedstrijden die werden gespeeld, kwamen tot stand op basis van onderlinge uitdagingen die van club naar club werden gestuurd. In deze beginjaren was van een overkoepelende organisatie (sportbond) nog geen sprake. Gespeeld werd er in de openbare ruimte of op bedrijfsgerelateerde terreinen. Zo speelde Sparta haar eerste wedstrijden bij de Delftsche Poort, bij de brouwerij van Heineken aan de Crooswijkse Singel en op het plein voor de Sint-Laurenskerk. Eén jaar na de oprichting van de club wees de toenmalig betrokken wethouder van de gemeente Rotterdam een vaste thuisbasis voor Sparta aan, een terrein in Rotterdam-West, niet ver van waar nu de ingang van de Maastunnel is gesitueerd.

De gemeente Rotterdam pakte dus al in een vroeg stadium haar faciliterende rol op. Telkens weer werd in de toenemende behoefte aan ruimte voor sportbeoefening voorzien. Door de overzichtelijke omvang van de stad, waren de benodigde voorzieningen op een aanvaardbare afstand van de sportende bevolking gelegen. De naoorlogse groei van de sportbeoefening en de stedelijke verdichting, zorgde er echter voor dat sportterreinen steeds vaker aan de rand van de stad werden gesitueerd. En dus verder af van de bevolkingsconcentraties.

Midden jaren '90 beschikte de gemeente Rotterdam over 280 sportvelden. Het merendeel hiervan (200) betrof voetbalvelden. Dit was overigens niet het hoogste aantal sportvelden ooit in Rotterdam, want een herstructureringsoperatie eind jaren '80 / begin jaren '90 heeft dan al geleid tot een afname. Deze herstructureringsopgave kende zijn oorsprong in afnemende animo voor de veldsport, ten faveure van andere vormen van sportbeoefening.

Vanaf 2007 vindt een nieuwe herstructureringsoperatie plaats: Visie Voetbal Vitaal 2010, of kortweg de Voetbalvisie. De Voetbalvisie richtte zich op het vitaliseren van het Rotterdamse amateurvoetbal door herstructurering en sanering, mede in gang gezet door de wens tot het vinden van ruimte voor woningbouw en kantoren. Door de aanleg van 24 kunstgrasvelden en fusies van niet vitale clubs werd intensivering van het gebruik van sportcomplexen gerealiseerd, terwijl enkele minder intensief bespeelde locaties werden

vrijgespeeld voor herontwikkeling. Deze herstructurering is een grote oorzaak van de afname van het aantal sportvelden tot 242 in 2016 én de afname van het aantal Rotterdamse voetbalverenigingen van 76 in 2007 tot 55 in 2016.

Verantwoordelijkheden en bevoegdheden sportterreinen

In de recente geschiedenis zijn er tal van besluiten genomen die invloed hebben (gehad) op de wijze waarop de verantwoordelijkheden en bevoegdheden over sportterreinen zijn georganiseerd bij de gemeente Rotterdam. Hieronder een korte beschrijving.

Tot 2003 waren de sportterreinen een stedelijke bestuurlijke bevoegdheid. Dit betekende dat het stedelijke bestuur de besluiten kon nemen over bijvoorbeeld het aantal sportterreinen in de stad en de spreiding daarvan. Ook de tarieven werden in deze periode stedelijk bepaald. De dienst Sport en Recreatie (SenR) was in deze periode eigenaar, was verantwoordelijk voor groot en klein onderhoud en trad op als verhuurder.

In 2003 ging de bestuurlijke bevoegdheid voor de sportterreinen, als onderdeel van een herijking van het deelgemeentefonds, naar de deelgemeenten. Vanaf dat moment hadden zij de bevoegdheid te besluiten over aantallen, spreiding, tarieven en kwaliteitsniveaus. Zij werden hiermee opdrachtgever voor SenR, die nog steeds verantwoordelijk was voor het beheer, onderhoud en verhuur van de sportterreinen.

In 2008 volgde opnieuw een belangrijke gemeentelijke ontwikkeling. Al het vastgoed dat in eigendom was bij de gemeente werd ondergebracht bij de nieuw opgerichte centrale vastgoedorganisatie: het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR). Deze 'verhuizing' gold dus ook voor de sportterreinen. Het OBR ging deze verhuren aan SenR, SenR verhuurde het complex door aan de gebruiker(s). Deze rolverdeling is tot op de dag van vandaag ongewijzigd gebleven. De naamgevingen van de betrokken gemeentelijke onderdelen zijn wel gewijzigd: het OBR is tegenwoordig de afdeling vastgoed van het cluster Stadsontwikkeling (SO), de dienst SenR is opgegaan in de directie Sport & Cultuur (S&C) van het cluster Maatschappelijke Ontwikkeling.

De centralisatie van het vastgoed zorgde ook voor een verschuiving van de verantwoordelijkheid voor het groot onderhoud en de functionele vervangingen. Het OBR bracht de bijkomende kosten, als onderdeel van de huurprijs, in rekening bij SenR. Met de introductie van de kostendekkende huren per 2014 werden deze (interne) huurprijzen fors verhoogd, maar hier stond tegenover dat daarmee ook de functionele vervanging en het groot onderhoud structureel werd geborgd. Tot dat moment geschiedde dat vooral op adhoc basis, waardoor er niet altijd geld was op de momenten dat het wél nodig was. De verhoging van de huur die door SO Vastgoed aan S&C werd berekend, werd gecompenseerd door extra middelen vanuit het gemeentefonds aan de begroting van S&C toe te voegen. De extra kosten werden dus niet doorbelast aan de gebruikers.

Een laatste belangrijke ontwikkeling wat betreft bevoegdheden en verantwoordelijkheden kreeg in maart 2014 definitief gestalte: de opheffing van de deelgemeenten. Deze opheffing had als gevolg dat de bestuurlijke bevoegdheid voor sportaccommodaties terugkeerde bij het stedelijke bestuur.

Van natuurgras naar kunstgras

Een nog niet besproken - maar zeker niet onbelangrijke - ontwikkeling met betrekking tot de veldsport is de introductie van het kunstgras. In de hockeysport werd dit reeds in de jaren '70 gemeengoed. Voor andere sporten, waaronder voetbal, heeft dit langer geduurd. Bij de hedendaagse 3e generatie kunstgrasvelden zijn de meeste nadelen - die in eerdere varianten binnen de sport op weerstand stuitten - aangepakt. De balrol is sterk verbeterd (meer gelijk aan natuurgras) en de kans op blessures (w.o. schaafwonden) is flink gedaald. Het voordeel van kunstgras is de onbeperkte bespeelbaarheid, ook bij slechte weersomstandigheden en in de zomerperiode, wanneer natuurgras de tijd moet krijgen om te herstellen. Dit voordeel heeft, in combinatie

met het wegnemen van de nadelen, gezorgd voor een groot draagvlak voor kunstgras bij de Rotterdamse verenigingen.

De ontwikkeling van kunstgras heeft ervoor gezorgd dat de speelcapaciteit per veld flink is / kan worden verhoogd; trainings- en wedstrijdactiviteiten kunnen op hetzelfde terrein plaatsvinden. In het project Visie Voetbal Vitaal 2010 is hier dankbaar gebruik van gemaakt. Door het vervangen van natuurgras door kunstgras, kan ruimte worden bespaard. Ruimte die kan worden ingezet om meer Rotterdammers de gelegenheid tot sporten te geven of voor andere doeleinden.

Tenslotte

Dat de veldsport al meer dan een eeuw een belangrijke rol vervult in de Rotterdamse samenleving, is evident. Vele ontwikkelingen hebben invloed gehad op de wijze waarop de sport intussen georganiseerd is en beoefend wordt. Maar niet alleen de veldsport zelf, ook andere vormen van sport (en vrijetijdsactiviteiten in algemene zin) zijn aan ontwikkeling onderhevig dan wel vinden een plaatsje binnen het aanbod. Landelijke trends geven geen aanleiding om te veronderstellen dat de behoefte aan sportvelden de komende jaren zal verdwijnen. De gemeente Rotterdam blijft voor zichzelf dan ook een belangrijke rol zien bij het gelegenheid geven tot veldsportbeoefening aan de Rotterdammer.

4. Verdeling van rollen en taken

Het gelegenheid geven tot veldsportbeoefening is een teamsport. Dat wil zeggen: meerdere partijen dragen vanuit hun rol en taak bij aan het uiteindelijke sportgedrag van de Rotterdammer. In dit hoofdstuk volgt een beschrijving van de hoofdrolspelers als het gaat om gemeentelijke sportterreinen, inclusief hun functie, rol en taak.

Stadsbestuur

Op het bestuurlijk vlak is sportterreinen een stedelijke bevoegdheid. Dit betekent dat het stadsbestuur besluiten neemt over het aantal sportterreinen, de spreiding ervan, bijbehorende tarieven, het kwaliteitsniveau en de budgetten.

Gebiedscommissies

De gebiedscommissies - de gekozen vertegenwoordigers van de 14 Rotterdamse gebieden - kunnen het stadsbestuur gevraagd en ongevraagd adviseren over zaken die spelen in hun gebied. Met betrekking tot sportaccommodaties dient aan hen in elk geval om advies te worden gevraagd indien er een voornemen is tot het vestigen dan wel sluiten van een accommodatie.

Cluster Stadsontwikkeling, afdeling Vastgoed

De afdeling vastgoed van SO is verantwoordelijk voor al het gemeentelijk vastgoed. SO verhuurt de sportterreinen aan de S&C. Daarbij gelden afspraken over zaken als de huursom, onderhoudsverantwoordelijkheden en het afstoten of toevoegen van accommodaties.

SO vastgoed is verantwoordelijk voor het uitvoeren van het groot onderhoud (functionele vervanging en grootschalige renovatie) op het gebied van sportaccommodaties, waaronder dus ook sportterreinen. De kosten van het groot onderhoud zijn opgenomen in een meerjaren onderhoudsprognose. Deze zijn onderdeel van de door SO aan S&C berekende huursom.

Cluster Maatschappelijke Ontwikkeling, directie Sport & Cultuur

S&C is beleidsmatig verantwoordelijk voor sportterreinen. Besluiten die door het stadsbestuur worden genomen op het gebied van sportterreinen, worden - in afstemming met overige gemeentelijke onderdelen - door de afdeling Beleid en Ontwikkeling van deze directie voorbereid.

De afdeling Sportterreinen van S&C sluit gebruikersovereenkomsten af met gebruikers van de betreffende sportterreinen (bijv. verenigingen). Er worden afspraken vastgelegd over de huursom, de te gebruiken faciliteiten en het onderhoud. Als (ver)huurder is de afdeling Sportterreinen tevens verantwoordelijk voor het uitvoeren van het klein en jaarlijks (cultuurtechnisch) onderhoud. Werkzaamheden variëren van maaien, snoeien, zaaien tot onderhoud van drainage, paden en hekwerken. Voor dit onderhoud beschikt Sportterreinen over een eigen onderhoudsploeg (circa 30 fte), inclusief benodigde onderhoudsmachines.

Het klein en groot onderhoud zijn bij sportterreinen sterk met elkaar verweven. Hierom, en gegroeid vanuit de historie (zie voorgaand hoofdstuk), is het zo dat de afdeling Sportterreinen ook een grote rol vervult in het groot onderhoud van de sportterreinen. Input wordt door Sportterreinen geleverd voor de door SO Vastgoed vast te stellen meerjaren onderhoudsprognoses. En een deel van het groot onderhoud wordt door Sportterreinen, in opdracht van SO Vastgoed, uitgevoerd.

Gebruikers

De voornaamste gebruikers/huurders van de sportterreinen zijn de (leden van de) Rotterdamse sportverenigingen. Maar ook scholen, commerciële voetbalscholen en overige sportinitiatieven maken op regelmatige basis gebruik van de voorzieningen.

Op vrijwel alle complexen – uitgezonderd sportpark Vreelust en in de nabije toekomst de Sportcampus op het huidige Varkenoord – is het zo dat de hoofdgebruikers verantwoordelijk zijn voor het dagelijks onderhoud

(schoonhouden van de buitenruimte en velden, legen van prullenbakken etc.). Daarnaast hebben zij ook een verantwoordelijkheid als het gaat om het bespeelbaar krijgen (bewatering gedurende zomerperiode) en het bespeelbaar houden (geen overbespeling, afgelasten indien de omstandigheden dit vereisen) van de natuurgrasvelden.

In Rotterdam hebben 92 buitensportverenigingen één of meer opstallen - het gaat hier voornamelijk om kantines en kleedkamers - in economisch eigendom. Het juridisch eigendom ligt wel bij de gemeente Rotterdam, die de eigenaar van de grond is. Al het bijkomende onderhoud van de betreffende opstallen is voor rekening van de vereniging, net als eventuele nieuwbouw. De gemeente faciliteert het plegen van groot onderhoud en vervanging door middel van de regeling investeringssubsidie breedtesportverenigingen, beter bekend als de 1/3 regeling.

De 1/3 regeling

Per 1 januari 2016 is – naar Amsterdams voorbeeld - de regeling investeringssubsidies breedtesportverenigingen ingevoerd. Dit ter vervanging van de regeling 'investeringssubsidies sportvoorzieningen 1995'. Met deze nieuwe regeling wordt een sportvereniging in staat gesteld om 1/3 van de investering voor hun clubgebouw als subsidie van de gemeente te ontvangen en 1/3 via een gemeentelijke lening te verkrijgen. Het andere 1/3 deel van de investering moet door de sportvereniging zelf worden opgebracht. Het subsidiedeel is gemaximeerd op €75.000,-, terwijl de lening kan oplopen tot maximaal €350.000,-.

De 1/3 regeling dient als stimulans voor verenigingen om zorg te dragen voor hun opstallen; de kwaliteit van deze opstallen is namelijk van een grote invloed op de aantrekkelijkheid van de Rotterdamse buitensportvoorzieningen.

De hockeyverenigingen nemen een bijzondere positie in binnen het pallet van de buitensport. De verantwoordelijkheid voor het onderhoud en vervanging van de velden ligt namelijk deels bij de gemeente (OMHC en een aantal velden van Hockeyclub Rotterdam) en deels bij de verenigingen (Victoria, Leonidas, Hockeyclub Feijenoord, Tempo '34 en een aantal velden van Hockeyclub Rotterdam). Het betreft hier een historisch zo gegroeide situatie. Laatstgenoemde verenigingen betalen een lager huurtarief, maar hebben dus aanzienlijk meer eigen verantwoordelijkheid. Deze constructie vertoont gelijkenissen met de situatie bij de tennisverenigingen. Deze clubs hebben echter de keuze (gehad) om het groot onderhoud zelf of door de gemeente te laten doen. In dat laatste geval betaalt men een hoger huurbedrag per baan.

In de voorjaarsnota 2016 heeft het college voor wat betreft de ongelijke situatie op het gebied van beheer en onderhoud van hockeyvelden een voorstel aan de gemeenteraad gedaan. Indien de gemeenteraad bij de begrotingsbehandeling in november 2016 met dit voorstel mee gaat, komt het beheer en onderhoud van alle hockeyvelden per 2017 bij de gemeente te liggen. Een en ander wordt in overleg met de hockeyclubs nader uitgewerkt.

Sportbonden en NOC*NSF

Van oudsher is de sport in ons land intensief georganiseerd, waarbij een belangrijke rol wordt gespeeld door de nationale sportbonden. Ook de verenigingen die actief zijn op de buitensportterreinen hebben overkoepelende bonden. De belangrijkste taak van deze sportbonden is het organiseren van de reguliere competities waaraan haar leden, van jong tot oud, kunnen deelnemen. Inspelen op een veranderende of aanvullende vraag is hier een onderdeel van en heeft bijvoorbeeld recent geleid tot nieuwe vormen van georganiseerde sport als 45+ voetbal en trimhockey.

De bonden spelen ook een belangrijke rol bij het bewaken van de kwaliteit van de sport. Dit doen zij door regels te stellen en te toetsen voor wat betreft de accommodaties (velden en gebouwen), door het organiseren van sporttechnische opleidingen (trainers) en door inzet op normen en waarden binnen de sport. Daarnaast treedt men op als belangenbehartiger richting de overheid en het NOC*NSF. Het NOC*NSF is ook een koepelorganisatie, maar dan van de sportbonden zelf. Zij biedt deze bonden gerichte ondersteuning en tracht, onder meer door het stimuleren van de samenwerking tussen de sportbonden, het kwaliteitsniveau en het bereik van de Nederlandse sport verder te verhogen.

Rotterdam Sportsupport

Rotterdam Sportsupport, opgericht in 2002, zet zich vanaf de dag van oprichting in voor de vitaliteit van de Rotterdamse sportverenigingen. Dit doet Sportsupport door middel van bestuurlijke, organisatorische en financiële ondersteuning van deze clubs.

Sportsupport heeft ook diverse succesvolle programma's ontwikkeld waarin de verenigingen worden betrokken. Voorbeelden hiervan zijn de Schoolsportvereniging, Challenge010 en Sportplus. Sport is een kernelement van deze programma's, maar wordt hierbij ook ingezet als middel om bij te dragen aan sociale vraagstukken, bijvoorbeeld op het gebied van welzijn, veiligheid en gezondheid.

Rotterdam Sportsupport is een belangrijke partij in de uitvoering van het Rotterdams sportbeleid. Het gros van haar financiering komt uit de gemeentelijke begroting.

Een blik op de toekomst

In de voorgaande pagina's is een overzicht gegeven van de wijze waarop in Rotterdam gelegenheid gegeven wordt tot buitensportbeoefening. Veel partijen spelen hierin een actieve rol. En met succes: week in week uit maken vele Rotterdammers gebruik van de sportaccommodaties die de gemeente Rotterdam rijk is.

De huidige situatie is stap voor stap opgebouwd vanuit de historie, waar in het hoofdstuk 3 een korte weergave van is opgenomen. In het heden is duidelijk dat de taak- en rolverdeling die ooit is ontstaan, heeft geleid tot verschillen tussen en binnen de diverse veldsporten. Een voorbeeld hiervan is de al genoemde situatie omtrent de hockeysport, waar de wijze van beheer niet eenduidig is geregeld en afwijkt van de situatie op voetbalcomplexen. Het is een situatie die moeilijk valt uit te leggen aan de gebruikers.

Een belangrijke tendens is dat de overheid meer en meer terugtreedt als het gaat om uitvoerende zaken. Daar waar mogelijk wordt de voorkeur gegeven aan zelfredzaamheid en zelfwerkzaamheid van burgers en maatschappelijke organisaties. Via onder meer het initiatief 'Right to Challenge' krijgt dit in de gemeente Rotterdam vorm. Rotterdammers die zien dat een bepaalde gemeentelijke taak beter en/of met minder geld kan worden uitgevoerd, kunnen hiervoor een initiatief indienen. Deze regeling leent zich ook goed voor buitensportvoorzieningen.

Rotterdam vindt het belangrijk om initiatieven van burgers en/of verenigingen de ruimte te bieden. Er wordt echter ook geconstateerd dat veel buitensportverenigingen al moeite genoeg hebben met het overnemen van hun core-business: de sport zelf. In veel gevallen is daarbij ook de verantwoordelijkheid aanwezig voor instandhouding van het clubgebouw, wat gelet op de huidige onderhoudsstaat van menig opstal een grote uitdaging blijkt te zijn. Gelet op deze constatering, wordt in de toekomst op het gebied van buitensport niet actief ingezet op het overdragen van (meer) gemeentelijke taken aan de sportvereniging. Echter, indien een gebruiker de gemeente uitdaagt, conform bovenstaand Right to Challenge principe of op een andere wijze initiatieven neemt rond zelfbeheer, dan dient zij hier wel (mede) de vruchten van te kunnen plukken.

Bovenstaande beschouwing resulteert op het gebied van taak- en rolverdeling in de volgende beleidsdoelstellingen en maatregelen:

Beleidsdoelstellingen:

1. Gebruikers zijn tevreden over de dienstverlening van de (gemeentelijke) uitvoerende organisaties op het gebied van sportterreinen en zijn bekend met de verdeling van rollen en taken tussen de verschillende spelers (waaronder de gebruiker zelf).
2. Eigen initiatief van sportverenigingen dient lonend te zijn voor vereniging en gemeente en waar nodig ondersteund / gefaciliteerd te worden.

Maatregelen:

1. Komen tot en uitvoeren van een tweejaarlijks integraal (gemeente, het eventuele Sportbedrijf en Sportsupport) klanttevredenheidsonderzoek op het gebied van sportterreinen, gebaseerd op eventuele reeds bestaande onderzoeken.
2. Ontwikkelen van een richtlijn voor (multifunctioneel) medegebruik van sportaccommodaties.
3. Ontwikkelen van een richtlijn voor het overnemen van (gemeentelijke) beheertaken door buitensportverenigingen.

5. Vraag en aanbod

Uit het tweejaarlijkse vrijetijdsonderzoek (VTO), valt op te maken dat de Rotterdamse sporter grofweg voor 1/3 gebruik maakt van het gemeentelijk aanbod van binnen- en buitensportvoorzieningen en zwembaden, voor 1/3 deel van de openbare ruimte en voor 1/4 deel van commerciële sportvoorzieningen. Daarnaast sport men ook in de huiselijke omgeving. Hoewel het aantal leden van sportverenigingen landelijk gezien stabiel blijft, wint het gebruik van de openbare ruimte en het commerciële aanbod steeds meer terrein. Ook in Rotterdam is dit beeld over de jaren heen zichtbaar. Echter, zo blijkt uit het VTO, zeker voor jeugd en ouderen blijft het gemeentelijk sportvoorzieningenaanbod van zeer groot belang in het faciliteren van sport- en beweeggedrag.

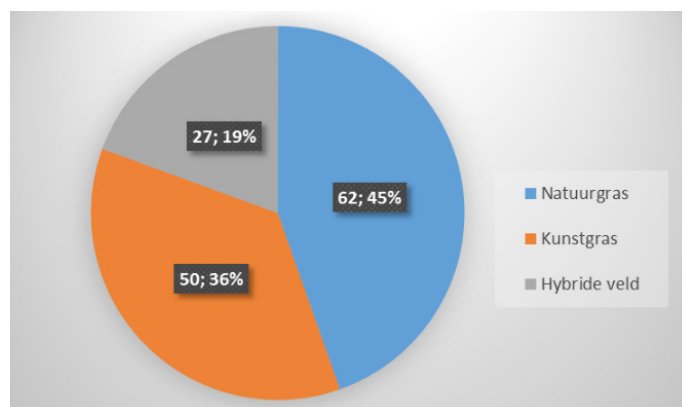
Rotterdam telt 82 gemeentelijke locaties waar velden zijn gerealiseerd ten behoeve van de buitensport. Deze sportvelden worden door verschillende type sporters gebruikt. De grootste buitensporten (in aantallen leden) zijn voetbal, hockey en tennis, maar ook sporten als korfbal, handbal, atletiek, honkbal, softbal en cricket kennen een substantieel aantal Rotterdamse beoefenaars.

Sportcomplexen in Rotterdam zijn historisch gezien vaak primair ingericht om te voldoen aan de eisen van één sport. Op de accommodaties komt het om die reden weinig voor dat er verschillende soorten sport te vinden zijn. Een nadere beschrijving van het aanbod van de buitensportaccommodaties zal in dit hoofdstuk dan ook aan de hand van het gebruik gedaan worden.

Voetbal

De voetbalsport is historisch en landelijk gezien, zowel in vraag (aantal sporters) als in aanbod (aantal velden) de grootste buitensport. Rotterdam vormt hierop geen uitzondering. In 2016 telt de gemeente Rotterdam 139 voetbalvelden, uitgevoerd in natuurgas, kunstgras en hybride varianten (figuur 1). De velden liggen verspreid over 40 locaties in de gehele stad (zie bijlage 1a). Er wordt op gesport door 53 verenigingen, samen goed voor circa 25.000 leden.

Figuur 1: Voetbalvelden in Rotterdam

In de periode 2011-2015 is het ledenaantal van de Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond (KNVB) licht gestegen (+1,5%). Opvallend hierbij is dat het aantal senioren (volwassenen) stabiliseert, en dat het aantal jeugdleden (pupillen en junioren) groeit. Ook in Rotterdam toont de voetbalsport een opwaartse lijn: tussen het seizoen 2012/2013 en 2015/2016 steeg het aantal veldteams van 1281 naar 1335 (+4,2%).

Knelpunten ten aanzien van de match tussen vraag en aanbod doen zich op een aantal vlakken voor. Zo signaleert de KNVB in West-Nederland een verschuiving van seniorenvoetbal van zondag naar de zaterdag. Ook in Rotterdam is deze ontwikkeling duidelijk waarneembaar. Verenigingen geven als reden aan dat zij slecht kunnen concurreren met het profvoetbal op zondagmiddag, dat ze te weinig vrijwilligers hebben om de club (kantine, wedstrijdsecretariaat) twee weekenddagen open te hebben en dat de competitie op zaterdag

interessanter en praktischer (reisafstand) is. Dit laatste is een zichzelf versterkend effect: doordat steeds meer verenigingen op zaterdag spelen wint deze competitie aan belang en wordt die op zondag steeds minder interessant.

Landelijk gezien geeft de KNVB aan dat er een trend is naar meer damesvoetbal en vooral meer meisjesvoetbal. Ook deze competities worden traditioneel op zaterdag georganiseerd. Veel clubs in Rotterdam geven aan niet aan de vraag te kunnen voldoen vanwege gebrek aan velden en kleedkamers. Toch is er in de laatste jaren een duidelijke opwaartse lijn zichtbaar: waren er in het seizoen 2012/2013 nog 53 meisjes/damesteams actief op de Rotterdamse velden, in het seizoen 2015/2016 is dit opgelopen tot 74 teams (+40%).

Binnen de voetbalsport zijn veel initiatieven waar te nemen naar aanbod voor specifieke doelgroepen. Zo zijn er bij veel clubs losse competities (niet georganiseerd door de KNVB) ontstaan voor 7 tegen 7 elftallen, in de vorm van een bedrijvencompetitie of van vriendenteams. Deze competities hanteren over het algemeen een leeftijdsgrens, bijvoorbeeld minimaal 35 jaar, en worden vaak op vrijdagavond afgewerkt. Ook de KNVB probeert in te spelen op deze trend door competities te organiseren voor 35+-teams en 45+ teams. Er bestaat intussen zelfs een initiatief voor 60+: walking-football.

De verschuiving van zondag- naar zaterdagvoetbal bij de senioren en de toenemende populariteit van meisjes- en damesvoetbal op deze speeldag, leiden op meerdere locaties tot overvolle complexen op zaterdag. Het aannemen van jeugdleden, die traditioneel alleen op zaterdag spelen, komt hierbij in het geding. Er is op de meeste voetbalcomplexen in de stad echter sprake van onderbenutting van de beschikbare capaciteit op de zondag. Het knelpunt op het gebied van voetbalcapaciteit is dus niet zozeer gelegen in een tekort aan aanbod, maar in een selectieve benutting van het aanbod. Op gebiedsniveau komt het overigens wel voor dat er een feitelijk tekort aan capaciteit is, bijvoorbeeld als gevolg van demografische ontwikkelingen.

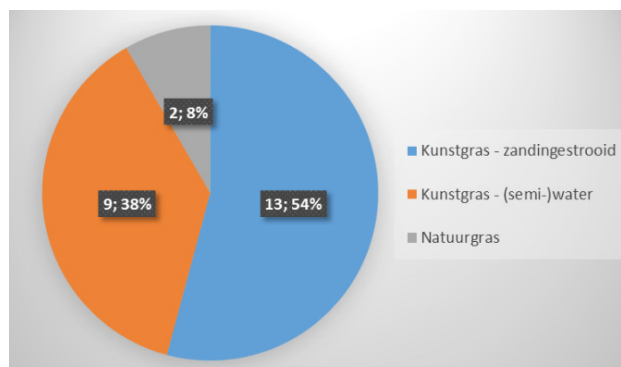
Best Practice – Utrecht: Stimuleren van gebruik op zondag

In Utrecht heeft de gemeente het initiatief genomen om samen met de verenigingen en KNVB de wachtlijsten bij voetbal aan te pakken. Een onderzoek van de Vereniging Sport Utrecht (VSU) bevestigde dat verschillende verenigingen te maken hadden met een wachtlijst bij de jeugd. Uit gesprekken met deze verenigingen kwam het zondagvoetbal voor pupillen als de belangrijkste oplossingsrichting naar voren. Bij de meeste van de verenigingen is er op zondag namelijk vaak nog veel ruimte over. Sinds 2013 is het aantal clubs dat mee doet aan dit initiatief gestegen tot 10 en nog steeds groeiende, ook omdat verenigingen uit de regio (Amersfoort, 't Gooi) aansluiten. Inmiddels zijn bijna 70 F-teams actief op de zondag en is per september 2016 ook gestart met een E-competitie. De KNVB werkt enthousiast mee. Het initiatief heeft een positief effect op wachtlijst; het is echter nog niet voldoende. Wordt vervolgd dus.

Hockey

Anno 2016 telt de gemeente Rotterdam 24 hockeyvelden, waarvan het overgrote deel is uitgevoerd in kunstgras (zie figuur 2)². De gemeente kent zes accommodaties die voor de hockeysport zijn ingericht (zie bijlage 1b), waarvan vier op Noord en twee op Zuid. Eén van de twee accommodaties op Zuid is tijdelijk van aard: de accommodatie van HC Feijenoord aan de Laan op Zuid. Zij verhuizen per 2017 naar de Sportcampus Varkenoord. In de buitengebieden (Hoogvliet, Pernis, Rozenburg en Hoek van Holland) is er geen hockeyaccommodatie aanwezig.

Figuur 2: Hockeyvelden in Rotterdam

De zes Rotterdamse hockeyverenigingen hebben tezamen 7.930 leden. Hockeyclubs zijn gemiddeld genomen dus een stuk groter dan voetbalclubs, en ze maken ook een stuk effectiever gebruik van de beschikbare ruimte. Op basis van de hiervoor getoonde cijfers is te becijferen dat er in Rotterdam gemiddeld 330 hockeyers per veld spelen, tegenover 182 voetballers per beschikbaar voetbalveld. Hierbij moet wel aangetekend worden dat hockey tegenwoordig vrijwel uitsluitend op kunstgras plaatsvindt, waardoor er geen beperking is in het aantal uren dat de velden belast mogen worden. Bij natuurgras voetbalvelden geldt deze beperking wel.

Landelijk gezien zit de hockeysport flink in de lift qua ledenaantal; in de periode 2011-2015 is er een groei waarneembaar van 9,2%. In 2015 is er van elke drie hockeyers 1 een senior (volwassene) en zijn er 2 junior. De afgelopen jaren is voornamelijk het aantal jeugdleden gestegen. Duidelijk is dat de hockeysport niet langer de elitestatus heeft, die het eerder wel had. Een steeds grotere middenklasse speelt hockey.

In Rotterdam is het aantal hockeyleden in de periode 2011 – 2015 sterker gestegen dan de landelijke trend, namelijk met 13,9%. Het aandeel hockeyers is in Rotterdam Noord twee tot drie keer zo groot als in Rotterdam Zuid. Indien de vraagontwikkeling zich in de komende jaren voortzet, zou dit kunnen leiden tot capaciteitsvraagstukken.

Net als bij voetbal wordt binnen hockey ook aanbod gecreëerd voor nieuwe doelgroepen. Zo is de afgelopen tijd het fenomeen 'trimhockey' ontstaan. In deze variant spelen volwassenen op een informele manier tegen elkaar en op tijden dat de velden anders ongebruikt zijn. Trimhockey kent eigen competities. Voordelig voor hockeyverenigingen is het feit dat deze doelgroep, meer dan andere doelgroepen, vrijwilligers oplevert voor de vereniging.

Tennis

In de gemeente Rotterdam liggen 201 (buiten)tennisbanen. Het gaat hier zowel om gemeentelijke (124 banen) als particuliere accommodaties (77 banen). Het verschil in het aantal banen op de noordoever (138) en de zuidoever (31) is groot. Ook in alle buitengebieden zijn er één of meerdere tennisaccommodaties aanwezig. De betreffende Rotterdamse tennisaccommodaties worden door 26 verenigingen gebruikt, die met elkaar 8.737 leden hebben.

Landelijk gezien neemt het aantal leden van de Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond (KNTLB) sterk af; tussen 2010 en 2014 heeft er een daling plaatsgevonden van liefst 15,5%. In Rotterdam is in deze periode een daling waarneembaar van 12%; hierbij dient wel te worden aangetekend dat er forse verschillen waarneembaar zijn tussen gebieden. In Rotterdam is tussen 2011 en 2015 het aantal jeugdleden sterker gedaald dan het aantal volwassen leden. De tennissport is landelijk gezien ook aan het vergrijzen; tussen 2004 en 2013 is het aantal 65-plussers meer dan verdubbeld. In bovenstaande cijfers gaat het dus alleen om personen die in georganiseerd verband aan tennis doen; tennis is echter ook een sport die zich goed leent om ongeorganiseerd uit te oefenen (door een los baantje huren).

Van de volwassen verenigingstennissers doet ongeveer twee op drie naast tennis aan nog minimaal één

² De twee natuurgrasvelden liggen op het complex van Tempo '34, maar worden momenteel niet gebruikt.

andere sport, bij de jeugd is dit bij meer dan vier op de vijf tennissers het geval. Een deel van de verklaring voor bovengenoemde daling kan zijn dat sporters - in tijden van een economische crisis - eerder geneigd zijn om hun tweede sport op te geven.

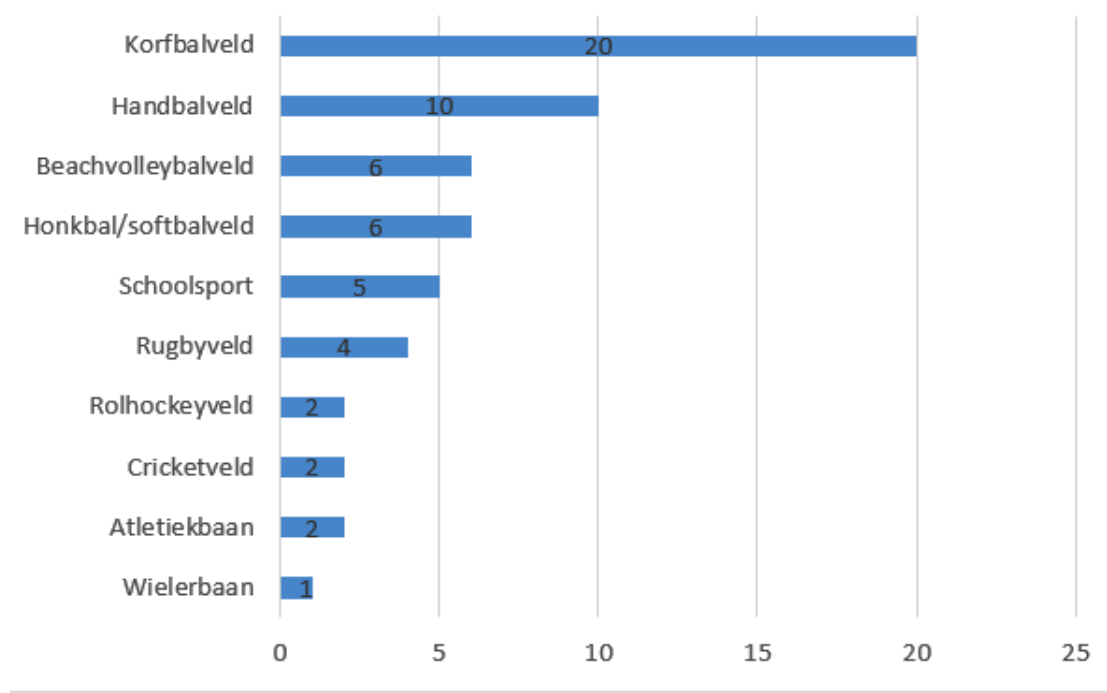
De rol van de gemeente Rotterdam op het gebied van de tenniscomplexen was de afgelopen decennia beperkt. Na de invoering van de kostendekkende huur is de rol van de gemeente actiever geworden voor wat betreft de gemeentelijke accommodaties; meerdere complexen zijn gemoderniseerd. De particuliere banen kennen geen directe gemeentelijke bemoeienis, maar spelen wel een belangrijke rol in het sportaanbod in de gemeente Rotterdam. Verenigingen die gebruik maken van deze private sportcomplexen, kunnen wel een beroep doen op bijvoorbeeld gemeentelijke subsidieregelingen of ondersteuning door Rotterdam Sportsupport.

In de periode 2004-2013 is het aandeel gravelbanen in Nederland afgenomen van 60% naar 40%, tegenover een stijging van zandkunstgras rood van nihil naar 19%. Het grote voordeel van deze kunststofbanen is dat er het hele jaar door op kan worden getennist. De verwachting is dat de stijging van het aandeel (all weather) kunststofbanen zich zal voortzetten.

Overig verenigingsgebruik

De overige sportvelden zijn, ingedeeld naar gebruik, in te delen zoals weergegeven in figuur 3³. Niet opgenomen in deze grafiek - maar wel als sportvelden aan te merken - zijn de 49 jeu de boules banen en een windhondenbaan.

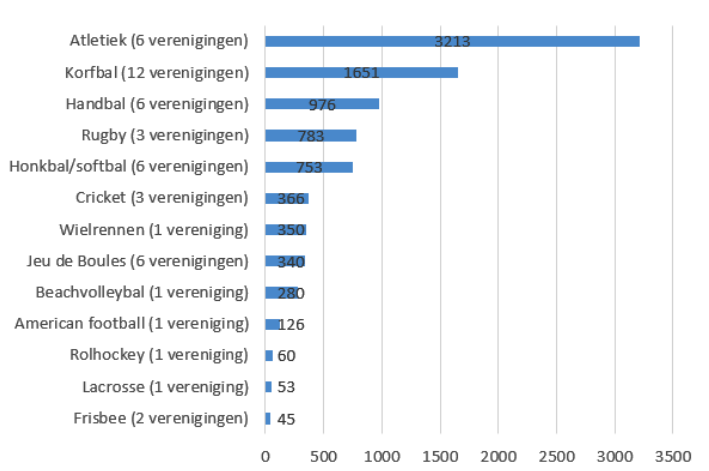
Figuur 3: Overige sportvelden in Rotterdam (naar aantal velden)

³ In deze grafiek is het primaire gebruik verwerkt. Ter illustratie: voetbalvelden die ook voor cricket of schoolsport worden gebruikt, zijn reeds opgenomen onder het kopje voetbal

In figuur 4 zijn de aantallen verenigingen en leden van de overige sporten opgenomen. Hierbij is aan te tekenen dat atletiek en rugby al geruime tijd in ledental groeien. Dit kan niet worden gezegd over de korfbalsport.

Figuur 4: Verenigingen en leden van overige veldsporten in Rotterdam (naar leden)

Ten aanzien van deze kleinere sporten zijn bij de gemeente weinig geluiden bekend dat er voor specifieke sporten een tekort dan wel een overschot aan aanbod is. Uitzonderingen hierop zijn honkbal, atletiek en rugby. Voor de honkbalsport zijn op Rotterdam-Zuid geen volwaardige faciliteiten meer beschikbaar, terwijl er wel duidelijk vraag naar is. Ook voor de atletiek is geen volwaardige baan aanwezig op Zuid; deze baan staat echter ingepland op de Sportcampus. De rugbysport maakt in de laatste jaren een flinke ledengroei door. Dit leidt bij twee van de drie Rotterdamse clubs tot krapte ten aanzien van de bestaande voorzieningen.

Best Practice – Den Haag: Sturen met de bespelingsnorm

De gemeente Den Haag vindt het belangrijk dat haar sportvelden zo intensief mogelijk gebruikt worden. Om hier als gemeente op te kunnen sturen, heeft men een bespelingsnorm ontwikkeld. Deze bespelingsnorm is als voorwaarde opgenomen in de huurovereenkomst tussen de gemeente en de vereniging.

Verenigingen met onderbespeling ontvangen rond de jaarwisseling een brief waarin de geconstateerde onderbespeling wordt gemeld. In deze signaleringsbrief wordt de vereniging ondersteuning geboden om de bespeling te verbeteren. Indien er een half jaar later nog steeds sprake is van onderbespeling, dan volgt een formele huuropzegging. Aangezien de opzegtermijn 12 maanden bedraagt, heeft de vereniging dan nog een jaar om het tij te keren. Als de bespeling in de tussenliggende periode zodanig stijgt dat er geen onderbespeling meer is, dan wordt de huuropzegging ingetrokken.

Het hanteren van de bespelingsnorm leidt in Den Haag niet alleen tot doelmatiger gebruik van sportcomplexen, het blijkt tevens een probaat middel om minder vitale verenigingen actief samenwerking te laten zoeken met andere verenigingen. Niet alleen medegebruik, maar ook fusies zijn het gevolg. Beiden hebben een positief effect op het sportklimaat in Den Haag.

Vitaliteit verenigingen

Een thema dat regelmatig besproken wordt in relatie tot de 'vraag' naar sport is de vitaliteit van verenigingen. De mate van vitaliteit geeft aan in hoeverre een vereniging in staat is om het voortbestaan in de nabije toekomst te kunnen waarborgen. Hoewel vitaliteit geen eenduidig gebruikt begrip is, kan worden gesteld dat een vitale vereniging een organisatie betreft die dusdanig georganiseerd is dat zij het ontstaan van knelpunten kan beperken en over de juiste middelen beschikt om met zowel problemen als ambities aan de slag te gaan.

Het vitaliteitsonderzoek naar Rotterdamse sportverenigingen wordt, in opdracht van Rotterdam Sportsupport, jaarlijks door een onderzoeksbureau uitgevoerd. In dit onderzoek worden de verenigingen door middel van stellingen bevraagd op het gebied van leden, vrijwilligers, organisatie & structuur, accommodatie, financiën, communicatie & samenwerking en veilig sportklimaat. Het verkregen vitaliteitscijfer is dus gebaseerd op het oordeel van de clubs zelf; het geeft voornamelijk weer hoe de vereniging denkt dat zij er zelf voor staat. Rotterdam Sportsupport kan zich echter, gebaseerd op haar ervaringen met de betreffende verenigingen, veelal goed vinden in de verkregen uitkomsten. Het vitaliteitsonderzoek biedt betrokkenen handvaten om met elkaar in gesprek te gaan, zodoende kan het dus bijdragen aan de verbetering van het Rotterdamse sportklimaat.

Vitaliteitsonderzoek 2016

Het in 2016 in opdracht van Rotterdam Sportsupport uitgevoerde vitaliteitsonderzoek onder Rotterdamse sportverenigingen leverde een respons op van 55% (MWM2, 2016). Op een index van 0 tot 100 werd door deze verenigingen een gemiddelde vitaliteitsscore van 78 behaald; bij veldsportverenigingen lag de gemiddelde score met 76 net wat lager. De verschillen tussen de veldsportverenigingen onderling zijn echter groot, getuige de indeling naar profielen: 'bedreigd' (23%), 'vitaal' (30%) en 'ondernemend' (46%).

De vitaliteit van de Rotterdamse verenigingen blijkt sterk samen te hangen met de aspecten 'vrijwilligers', 'financiën', 'organisatie' en 'accommodatie'.

Best Practice – Eindhoven: Naar vitale, maatschappelijk actieve verenigingen

De gemeente Eindhoven hecht veel waarde aan de brede rol die sportverenigingen kunnen vervullen: de vereniging als middel om doelstellingen op andere beleidsterreinen te bereiken. Samen met het Mulier Instituut heeft Eindhoven een vitaliteitsindex ontwikkeld. In deze index wordt een vereniging zowel op organisatiekracht (aantal leden, financiële gesteldheid etc) gemeten, als op hun maatschappelijke waarde. Om de maatschappelijke waarde aan te tonen wordt o.a. gekeken naar in hoeverre de sportkantine 'gezond' is, naar de aandacht die gegeven wordt aan emancipatie (homoseksualiteit, allochtonen, gehandicapten) en naar alcoholbeleid.

Het resultaat van deze aanpak is een gekwantificeerd beeld van de mate waarin de verschillende Eindhovense verenigingen bijdragen aan doelstellingen anders dan sport. Voor de minder vitale verenigingen wordt een traject gestart om de organisatiekracht te versterken. En met de vitale verenigingen wordt, aan de hand van de score op de verschillende onderdelen, gekeken naar hoe de maatschappelijke waarde nog verder versterkt kan worden.

Schoolsport

Naast het primaire gebruik door sportverenigingen, wordt ook door de scholen gebruik gemaakt van de sportterreinen. Van de zomer- tot de herfstvakantie en van Pasen tot de zomervakantie wordt dit geregeld via de afdeling Sportterreinen. Scholen uit het voortgezet onderwijs maken meer gebruik van de mogelijkheid om bewegingsonderwijs buiten te doen dan de basisscholen. Het gebruik van Sportterreinen door VO-scholen is op sommige locaties behoorlijk intensief; vooral de twee atletiekaccommodaties zijn populair.

Aan het einde van het schooljaar worden op een aantal complexen door de scholen sportdagen georganiseerd. Voornamelijk de twee atletiekcomplexen en de complexen Vreelust en Varkenoord worden hiervoor gebruikt; niet toevallig de vier accommodaties waar tot voor kort nog gemeentelijke beheerders aanwezig waren. Anno 2016 is dit alleen nog op Vreelust het geval.

Overig gebruik

De klassieke en nog steeds algemeen geldende opvatting over de exploitatie van een sportterrein is de vereniging die haar verenigingsactiviteiten ontplooit. Sporters vertonen echter steeds meer de neiging om te sporten zonder banden met een vereniging. Dit blijkt uit de toename van het aantal Nederlanders en Rotterdammers dat (semi-)ongeorganiseerd sport (NISB, 2015 en Mulier Instituut, 2012). De ontwikkeling van digitale diensten als whatsapp, dragen hier zeker aan bij. Zo is het een stuk eenvoudiger dan pakweg 10 jaar geleden om adhoc een potje te gaan voetballen met je vrienden.

Ook voor de sporter buiten de reguliere verenigingsstructuur kunnen sportterreinen een interessante plek zijn. Belangrijk is dan wel dat het terrein een open, uitnodigende inrichting heeft, eventueel aangevuld met extra voorzieningen (zoals outdoor fitnessstoestellen). Voor verenigingen kan dergelijk multifunctioneel gebruik van de accommodatie interessant zijn als extra inkomstenbron, als bron om meer leden te werven of om meer vrijwilligers aan te trekken. Ook verhuur aan bijvoorbeeld welzijnsorganisaties en naschoolse opvang is wat dat betreft interessant, en vindt op een steeds grotere schaal plaats.

Een andere vorm van 'overig gebruik' is de commerciële verhuur van de sportvelden. Anno 2016 zijn er voor enkele locaties afspraken gemaakt tussen de gemeente en commerciële partijen, voornamelijk voetbalscholen.

Best Practice – Rotterdam: Het sportplusprogramma

Sportplusverenigingen zijn verenigingen die méér doen dan het aanbieden van trainingen en wedstrijden aan haar leden. Zij werken samen met maatschappelijke partijen in hun omgeving aan het bereiken van meer en andere sociale doelen. Bijvoorbeeld door middel van beweegprogramma's voor werklozen of ouderen. Of voor mensen met een beperking of cliënten van een jeugdzorgorganisatie. Sportplusverenigingen zijn verenigingen die de waarde van de hun ter beschikking staande accommodatie, extra verzilveren. Veel 'plus'-activiteiten vinden namelijk plaats op momenten dat de accommodatie anders ongebruikt zou zijn.

Het sportplusprogramma is in 2011 door Rotterdam Sportsupport opgezet. Verenigingen die de naam 'Sportplus' willen dragen, worden door een commissie getoetst op hun organisatorische en financiële vitaliteit, de mate van maatschappelijk ondernemerschap en het sociale klimaat. Is het predicaat eenmaal in bezit, dan kunnen de verenigingen zich hiermee profileren bij (potentiële) leden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en de gemeente. Om het jaar vindt er een hertoetsing plaats.

Inmiddels zijn er 22 verenigingen in Rotterdam die het Sportpluspredicaat dragen, waarvan 17 buitensportverenigingen; zij organiseren en faciliteren talloze maatschappelijk waardevolle activiteiten.

Een blik op de toekomst

Er wordt wel eens gezegd: “voetbal, de belangrijkste bijzaak in het leven”. Zoveel mensen, zoveel meningen, maar feit is wel dat de sport landelijk en in Rotterdam veruit de meeste beoefenaars kent van alle buitensporten. Het leidt geen twijfel dat deze sport ook in de toekomst een belangrijk deel van de vraag naar sportruimte in Rotterdam voor haar rekening neemt.

Opvallend is de toenemende populariteit van hockey. Deze sport spreekt een steeds diversere en daardoor ook grotere doelgroep aan, ook in Rotterdam. Er wordt vanuit gegaan dat deze positieve ontwikkeling zich de komende jaren voortzet. De ontwikkeling van tennis laat de laatste jaren juist een duidelijk negatieve trend zien. Het is de vraag of deze trend gekeerd gaat worden. Nu de crisisjaren voorbij lijken te zijn, kan het goed zijn dat de vraag naar deze (‘tweede’) sport weer wat toeneemt. Daarnaast leent de sport zich er goed voor om tot op latere leeftijd te beoefenen. Bezien vanuit de vergrijzing, is dit zeker geen nadeel.

Toenemende vraag dan wel verschuiving van de vraag leidt op dit moment nogal eens tot capaciteitsproblematiek in de stad. Indien niet de juiste randvoorwaarden voor de sport kunnen worden gecreëerd, werpt dit een barrière op voor wat betreft de hoofddoelstelling van het gemeentelijk sportbeleid: zoveel mogelijk Rotterdammers aan het sporten. De financiële middelen zijn echter beperkt, net als de fysieke ruimte in de stad. Het is dan ook zaak om zo efficiënt mogelijk om te gaan met de sportaccommodaties die er zijn.

De ontwikkeling van kunstgras is in de afgelopen decennia belangrijk geweest, vanwege de ongelimiteerde bespeelbaarheid ervan. Kunstgras is en blijft een belangrijk instrument om meer sportcapaciteit te creëren met gebruik van hetzelfde oppervlak. Met de aanwezigheid van kunstgras is het des te belangrijker dat selectieve benutting van sportaccommodaties wordt voorkomen. De trend die nu gaande is binnen de voetbalsport (verschuiving van het seniorenvoetbal van zondag naar zaterdag) leidt bijvoorbeeld tot knelpunten in de sportinfrastructuur die feitelijk onnodig zijn. Deze situatie is in de nabije toekomst niet langer houdbaar. De oplossing voor dit soort vraagstukken dient meer te worden gezocht in organisatorische dan in fysieke aanpassingen.

Kwantiteit is erg belangrijk, maar zeker ook de kwaliteit van de buitensport dient aandacht te krijgen. De buitensportvoorzieningen zijn op dit moment niet overal in de stad even aantrekkelijk. Om het succes van de buitensport in Rotterdam te behouden en verder te vergroten, is het noodzakelijk dat alle betrokkenen - vanuit hun eigen rol - bijdragen aan goed bespeelbare velden, aantrekkelijke clubgebouwen en verenigingen die toekomstbestendig zijn.

Bovenstaande resulteert in de volgende beleidsdoelstellingen, maatregelen en pilots op het gebied van vraag en aanbod:

Beleidsdoelstellingen:

1. Het borgen van een kwantitatief voldoende aanbod aan sportterreinen, dat voorziet in de vraag.
2. Het verhogen van de bezettingsgraad van de bestaande sportterreinen.
3. Het borgen van een toekomstbestendig niveau rond het onderhoud en uitstraling van de buitensportvoorzieningen, met aandacht voor zowel de sportvelden (hoofdzakelijk door de gemeente onderhouden) als de opstallen (hoofdzakelijk door de verenigingen onderhouden).
4. Vergroting van het aantal vitale buitensportverenigingen.

Maatregelen:

1. Het opstellen en actueel houden van een capaciteitsplan sportterreinen⁴, waarbij:
 - de maximale bespeelbaarheid per sport en per type veld wordt gedefinieerd, gebruikmakend van reeds bestaande planningsnormen
 - ledeninformatie van sportbonden op structurele basis wordt verkregen
2. Investeren in het verhogen van de bespeelcapaciteit daar waar nodig (bijvoorbeeld door aanleg van kunstgras), als onderdeel van het bij maatregel 1 genoemde capaciteitsplan.

⁴ Het opstellen van een accommodatieplan voor de buitensportcomplexen is reeds gepland, ter uitwerking en afhandeling van de motie ‘verhogen sportcapaciteit’ per 1 april 2017.

3. Aanpassen van gebruikersovereenkomsten, naar Haags voorbeeld, waardoor vanuit de verhuurder beter kan worden gestuurd op bezettingsgraad.
4. Het in samenspraak met sportbonden, de KNVB in het bijzonder, en de Rotterdamse verenigingen komen tot een spreiding van de bespeling, zodat piekbelasting afneemt.
5. Het bevorderen van het multifunctioneel en innovatief gebruiken van sportvelden/-terreinen, door middel van samenwerking met partners van binnen en buiten het beleidsterrein sport.
6. Het actualiseren van de meerjarenonderhoudsprognoses (MOP's) voor sportterreinen op basis van informatie uit een externe schouw en de intensiveringsinvesteringen.
7. Het inlopen van onderhoudsachterstanden aan verenigingsopstallen met éénmalig gemeentelijk budget (zie voorjaarsnota 2016) inclusief het maken van afspraken met de verenigingen over het op orde houden van deze eigendommen. Toetsing op naleving vindt plaats door middel van een periodieke schouw en het inzien van de financiële jaarcijfers.
8. Het in samenspraak met Rotterdam Sportsupport actualiseren en beter toepasbaar maken van het huidige vitaliteitsonderzoek.
9. Het creëren van een mogelijkheid tot het verplicht ondergaan van een vitaliseringstraject van buitensportverenigingen. Te denken valt hierbij aan een passage in de gebruikersovereenkomst.

Pilot 1: Pupillen- en/of meisjesvoetbal op zondag

Het organiseren van meer/andere competities op zondag is een goede mogelijkheid om de voetbalvelden beter te benutten. In Rotterdam wordt het Utrechtse voorbeeld gevolgd door in te zetten op het creëren van pupillen- en/of meisjescompetities op zondag. Dit in samenwerking tussen Rotterdam Sportsupport, gemeente Rotterdam, de KNVB en de Rotterdamse voetbalverenigingen.

Pilot 2: Multifunctionele velden

De gemeente Rotterdam gaat vraaggericht experimenteren met de inzet van multifunctionele velden. Een sportveld met multifunctionele belijning kan verschillende voordelen met zich meebrengen, te weten: 1) een 'kleine' sport krijgt speelruimte; 2) een 'grotere' sport wordt ook mogelijk in een kleiner verzorgingsgebied; 3) sporten die complementair zijn aan elkaar wat betreft speelseizoenen/-dagen kunnen worden gecombineerd, waardoor intensiever gebruik optreedt.

Pilot 3: Sportcampus Varkenoord

Op Sportcampus Varkenoord worden moderne sportvoorzieningen aangelegd. Het complex leent zich uitstekend voor intensief gebruik. Vanaf de officiële opening in de zomer van 2017, wordt hierop ingezet door middel van de verhuursystematiek (per uur, conform sporthallen), de aanstelling van een sportparkmanager (die actief zoekt naar nieuwe gebruikers) en de aansluiting op het digitale verhuurloket.

Pilot 4: Verbreding van gebruik

Het gebruik van sportvelden en –gebouwen op de sportterreinen beperkt zich veelal tot doordeweekse avonden en weekenden in het speelseizoen van de betreffende sport. In pilotvorm wordt - in een nog te bepalen (deel van een) gebied - ingezet op een breder gebruik van deze sportterreinen, door het toevoegen van andere beweeg- en sportgerelateerde activiteiten en waar mogelijk ook door niet sport gerelateerde activiteiten, bijvoorbeeld op het gebied van zorg, cultuur en onderwijs. Gebruik wordt gemaakt van bestaande initiatieven/ ideeën/wensen in Rotterdam en elders in het land.

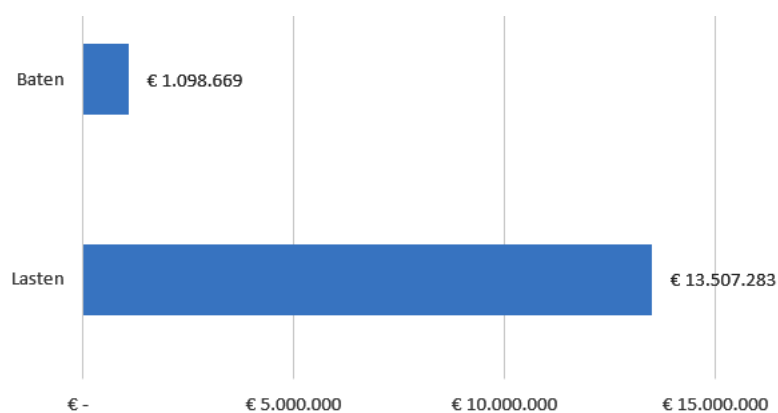
6. Financiën

Om in de stad Rotterdam veldsport te kunnen beoefenen, is zowel organisatorische kracht benodigd als fysieke ruimte. Deze twee randvoorwaarden zijn in de vorige twee hoofdstukken uitgebreid aan de orde geweest. Financiële middelen zijn vanzelfsprekend ook onmisbaar. In dit hoofdstuk is aandacht voor de totale baten en lasten die met de sportterreinen gepaard gaan, de gehanteerde tarieven en de voorgenomen investeringen.

Kosten en opbrengsten

In onderstaande figuur is een overzicht opgenomen van de gemeentelijke kosten en baten ten aanzien van de in hoofdstuk 5 weergegeven sportterreinen. Uit dit overzicht blijkt dat de kosten vele malen hoger zijn dan de (financiële) opbrengsten: 8% van de kosten worden gedekt door huuropbrengsten. Het (ver)huren van sportterreinen is dus een (indirect) gesubsidieerde activiteit.

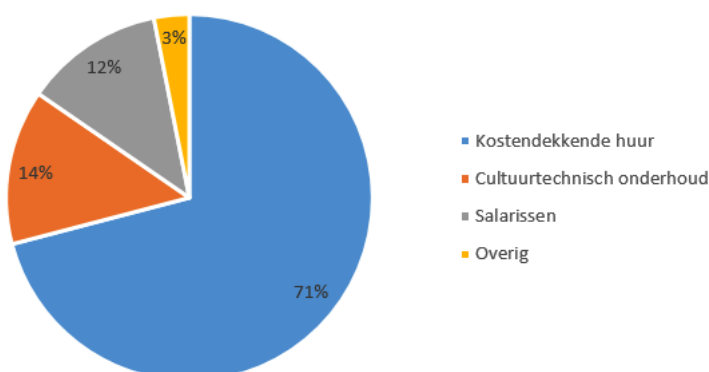
Figuur 5: Overzicht van baten en lasten sportterreinen

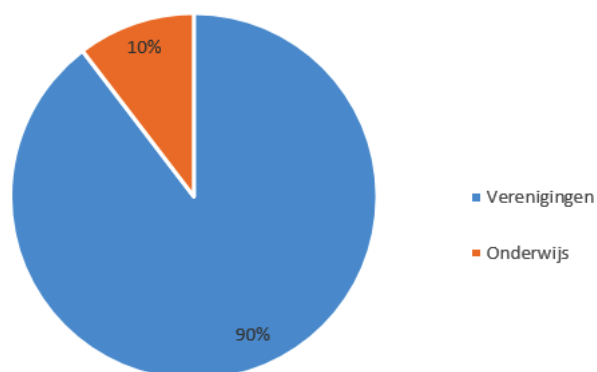
In de figuren hieronder worden de baten en lasten nader gespecificeerd. Bij de lasten is duidelijk zichtbaar dat het merendeel onderdeel is van de kostendekkende huur, die door SO Vastgoed in rekening wordt gebracht bij S&C. Onder meer de aanlegkosten en het groot onderhoud zijn hierin opgenomen. De kosten voor klein en jaarlijks cultuurtechnisch onderhoud en de salariskosten van S&C, grotendeels ten behoeve van ditzelfde onderhoud, vormen ook een substantiele post.

De opbrengsten van de sportterreinen komen met name voort uit de verhuur aan verenigingen, maar ook uit verhuur aan het onderwijs worden inkomsten gegenereerd.

Figuur 6: Opbouw van lasten

Figuur 7: Opbouw van baten

In bovenstaande totaalstelling zijn de gemeentelijke subsidiebudgetten, gericht op verenigingsopstallen niet meegenomen. Het gaat hier om de structurele regeling investeringssubsidies breedtesportverenigingen (1/3-regeling) (€200.000,- per jaar) en om de incidentele regeling toegankelijkheid sportaccommodaties (éénmalig budget van €500.000,-).

Tarieven

Buitensportaccommodaties worden in de regel in gebruik gegeven aan sportverenigingen die daarvoor een huurtarief betalen. Dat huurtarief is feitelijk in alle gevallen op historische wijze tot stand gekomen. De tarieven verschillen per sporttak.

Vanaf 2014 is het vaststellen van tarieven weer een stedelijke bevoegdheid. Voor die tijd bepaalden de deelgemeenten welke tarieven sportverenigingen dienden te betalen. Dit heeft geleid tot scheefgroei van tarieven over de stad. Naar aanleiding van de hernieuwde stedelijke bevoegdheid tot het vaststellen van de huurtarieven, is gekozen voor uniformering van die tarieven over de gehele stad. De tarieven zijn per sport gemiddeld en dit gemiddelde tarief wordt voor die sport over de hele stad gehanteerd. Er heeft dus geen inhoudelijke herijking plaatsgevonden. Daar waar deze operatie leidt tot een grote stijging van het tarief, is een ingroeimodel van kracht.

De door de Gemeente Rotterdam gehanteerde tarieven hangen samen met de verschillende typen complexen:

1. Gemeentesportcomplexen: deze complexen worden aan verschillende gebruikers verhuurd, per team of per tijdseenheid
2. Sportterreinen in eigen beheer: deze complexen worden per jaar verhuurd aan verenigingen, die meer verantwoordelijkheden hebben dan de gebruikers op de gemeentesportcomplexen
3. Schoolsportcomplexen: deze complexen zijn primair ontstaan voor schoolgebruik, maar worden inmiddels ook veelvuldig voor andere sporten (korfbal, handbal) ingezet.

Meer informatie over de tarieven is te vinden in bijlage 2.

Best Practice – Amsterdam: Flexibilisering van tarieven

Tot 2014 waren de stadsdeelraden in Amsterdam bevoegd om de tarieven voor de buitensportaccommodaties vast te stellen. Met het opheffen van de stadsdelen is dit een verantwoordelijkheid van het stadsbestuur geworden. De hierop volgende vernieuwing van het tarievenbeleid, diende in elk geval te leiden tot een uniformering van de tarieven: een veld in West zou hetzelfde moeten kosten als datzelfde type veld in Oost. De gemeente heeft dit moment echter ook aangegrepen om een flexibilisering van de tarieven te ontwikkelen. Doel hiervan is te komen tot een betere bezetting van de buitensportaccommodaties. Het nieuwe beleid gaat in per het seizoen 2017-2018.

De flexibilisering ten opzichte van het oude beleid krijgt vorm via de prijs per uur die voor doordeweeks gebruik wordt gerekend. Mogelijke gebruikers geven - conform het eerdere beleid - aan welke velden zij voor de zaterdag en/of de zondag willen huren. Hier staat een seizoentarief tegenover. Daarnaast vermelden ze hun jaarbehoefte aan trainingsuren (doordeweeks). De gemeente deelt vervolgens de velden in, rekening houdend met de wensen van de aanvragers, maar ook strevend naar optimalisering van de bezetting. Vaker dan voorheen zal sprake zijn van verschillende gebruikers per veld.

Voorgenomen investeringen

Het college heeft in de Voorjaarsnota voorstellen gedaan om extra middelen in te zetten voor sportvoorzieningen (Gemeente Rotterdam, 2016). Er is hierbij een onderscheid gemaakt in “de basis op orde” en een “kwaliteitsslag”. Bij de “basis op orde” gaat het om het op het gewenste conditieniveau brengen/borgen van de bestaande sportvoorzieningen en om het bewerkstelligen van een gelijk regime van beheer voor sportclubs. De “kwaliteitsslag” omvat maatregelen die gericht zijn op het verbeteren van de kwaliteit van een aantal sportvoorzieningen en/of het uitbreiden van de gebruikscapaciteit. Besluitvorming door de raad vindt plaats in november 2016 bij de begrotingsbehandeling. In tabel 1 is een overzicht opgenomen van de maatregelen die betrekking hebben op de buitensport.

Tabel 1: voorgenomen investeringen in sportterreinen

Maatregelen	2017	2018	2019	2020
<i>Sportvoorzieningen basis op orde</i>				
Onderhoud opstallen verenigingen (1)	1.284	1.284	-	-
Harmonisering beheer hockeyvelden (2)	516	516	516	516
<i>Kwaliteitsslag sportvoorzieningen</i>				
Vervanging hybride velden door kunstgras (3)	375	375	375	375
Kwaliteitsslag sportcomplexen (4)	1.125	1.425	1.425	1.425
Verdubbeling 1/3 regeling (5)	200	200	200	200
Totaal	3.500	3.800	2.516	2.516

(Bedragen * € 1.000,-)

(1) De kantines en kleedkamers op buitensportcomplexen zijn eigendom van de sportverenigingen. De clubs moeten dus zelf zorgen voor het onderhoud hiervan. Dat is veel clubs niet volledig gelukt door gebrek aan middelen en mankracht. Hierdoor is achterstallig onderhoud aan deze opstallen ontstaan. Eind 2015 heeft het college opdracht aan een extern bureau gegeven om alle opstallen te schouwen. Op basis van de uitkomsten van deze schouw is het voorstel om een incidenteel budget van € 2,5 mln (verdeeld over 2017 en 2018) beschikbaar te stellen om het achterstallig onderhoud weg te werken.

(2) Zoals in hoofdstuk 4 al gememoreerd, is de situatie ten aanzien van het beheer en onderhoud van de hockeyvelden niet eenduidig georganiseerd. Met deze maatregel wordt beoogd de beheersituatie voor alle hockeyclubs te harmoniseren en ook gelijk te trekken met voetbal en andere veldsporten. Het voorstel is dat de gemeente het beheer van 15 hockeyvelden overneemt: bij de clubs Leonidas (6 velden), Tempo'34 (2 velden), Victoria (5 velden) en HCR (2 velden, 5 velden zijn hier al van de gemeente).

(3) Er zijn in Rotterdam 21 hybride sportvelden. Over een deel van deze hybride velden heeft de gemeente klachten ontvangen van verenigingen omtrent de speelbaarheid ervan. Deze maatregel omvat het, waar nodig, vervangen van de hybride velden door kunstgrasvelden. Het “waar nodig” betekent dat bekeken wordt of vervanging daadwerkelijk nodig is. Omdat de markt een dergelijke operatie naar verwachting niet in één jaar aan kan, zal de vervanging van de hybride velden naar alle waarschijnlijkheid een periode van twee jaar in beslag nemen. De prioriteit wordt gelegd bij de velden waar de problematiek het meest urgent is. Daar zal vervanging plaats vinden voorafgaand aan het seizoen 2017-2018.

(4) Er zijn diverse buitensportverenigingen, die kampen met een forse capaciteitsproblematiek op hun complex óf niet over een volwaardig sportcomplex beschikken. Deze voorgenomen maatregel omvat het plegen van een substantiële investering in het upgraden van een aantal buitensportcomplexen en daarmee het uitbreiden van de capaciteit. Het college wil in elk geval investeren in de volgende vier casussen, maar beziet de mogelijkheden om binnen het voorhanden budget nog enkele aanvullende, nader te bepalen maatregelen te realiseren:

- a. Noorderbocht: het aanleggen van een nieuw sportcomplex aan de Noorderbocht ten behoeve van het oplossen van knelpunten in het gebied ten aanzien van de sportinfrastructuur voor voetbal en hockey.
- b. VV Pernis: aanbouw van vier kleedkamers en de aanleg van een kunstgrasveld.
- c. LMO/De Zwervers: het opstellen van een plan, in samenspraak met deze twee clubs, tot een kwaliteitsslag op dit complex aan de Smeetslandseweg.
- d. Honkbal op Zuid (o.a. Portland Poema's): de honkbalvereniging Portland Poema's beschikt niet over een toereikende accommodatie, net als de overige honkbalinitiatieven op Zuid. In overleg met de vereniging en de andere initiatiefnemers wordt er naar één geschikte locatie gezocht voor een honkbalcomplex op Zuid.

(5) Voor de 1/3-regeling is nu jaarlijks een budget van € 200.000,- beschikbaar. Omdat er veel animo is voor deze regeling onder sportclubs, is het college voornemens om het budget te verhogen tot €400.000,-. Deze verdubbeling is gericht op het 1/3 deel van de gemeentelijke subsidie.

Een blik op de toekomst

De buitensport is een door de gemeente intensief gesubsidieerde categorie voorzieningen. Indien de voorgenomen maatregelen uit de Voorjaarsnota 2016 worden geëffectueerd, dan stijgt het structurele budget voor de sportterreinen per 2017 van € 13,5 naar € 16 miljoen; hier staat circa € 1 miljoen aan huuropbrengsten tegenover.

De mate waarin de gemeente zich (financieel) inspant, blijkt niet altijd even bekend bij gebruikers en andere stakeholders. Het is de gemeente die hier verandering in kan aanbrengen door meer openheid van zaken te geven. Dit kan bijdragen aan meer wederzijds begrip tussen huurder en verhuurder en aan het vergroten van de betrokkenheid van gebruikers en andere stakeholders bij het realiseren van verbeteringen in beheer en gebruik.

Er worden vanuit de gemeente geen grote veranderingen nagestreefd in de tariefmodellen voor de nabije toekomst. De uniformering van de tarieven per sporttak die recent heeft plaatsgevonden, wordt in de komende jaren afgerond. Op dat moment zullen alle ingroeimodellen zijn geëffectueerd. De gemeente blijft echter aandacht houden voor ontwikkelingen in de sport en zal, daar waar effectief, de sturende werking van het tariefinstrument benutten. De pilot op de Sportcampus (zie vorige hoofdstuk) is hier alvast een concreet voorbeeld van.

Bronnenlijst

Gemeente Rotterdam. (2005). *Visie Voetbal Vitaal 2010, revitalisering en herstructurering Amateurvoetbal Rotterdam*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Gemeente Rotterdam. (2014). *Notitie strategische uitgangspunten sportvoorzieningen 2013 - 2016*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Gemeente Rotterdam. (2016). *Toelichting op onderdeel Sportvoorzieningen Voorjaarsnota*. Rotterdam.

Gemeente Rotterdam. (2016). *Vrijetijdsonderzoek (VTO): Sporten en bewegen door Rotterdammers, 2015*. Rotterdam: Onderzoek en Business Intelligence, Gemeente Rotterdam.

Gemeente Rotterdam. (2016). *Sportnota Rotterdam 2017 - 2020*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Gemeente Rotterdam. (2016). *Visie Sportbeleid 2030: 'Sport beweegt Rotterdam*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Greenfields. (z.d.). *Kunstgras historie*. Opgeroepen op februari 9, 2016, van Greenfields: <http://www.greenfields-kunstgras.nl/kunstgras/kunstgras-historie/>

Ingenieursbureau Multical. (2015). *Rapportage: staat van onderhoud sportkantines en kleedkamers*. Rotterdam: Ingenieursbureau Multical.

Mulier Instituut. (2012). *Sportdeelname ambities Rotterdam ruimtelijk vertaald*. Utrecht: Mulier Instituut.

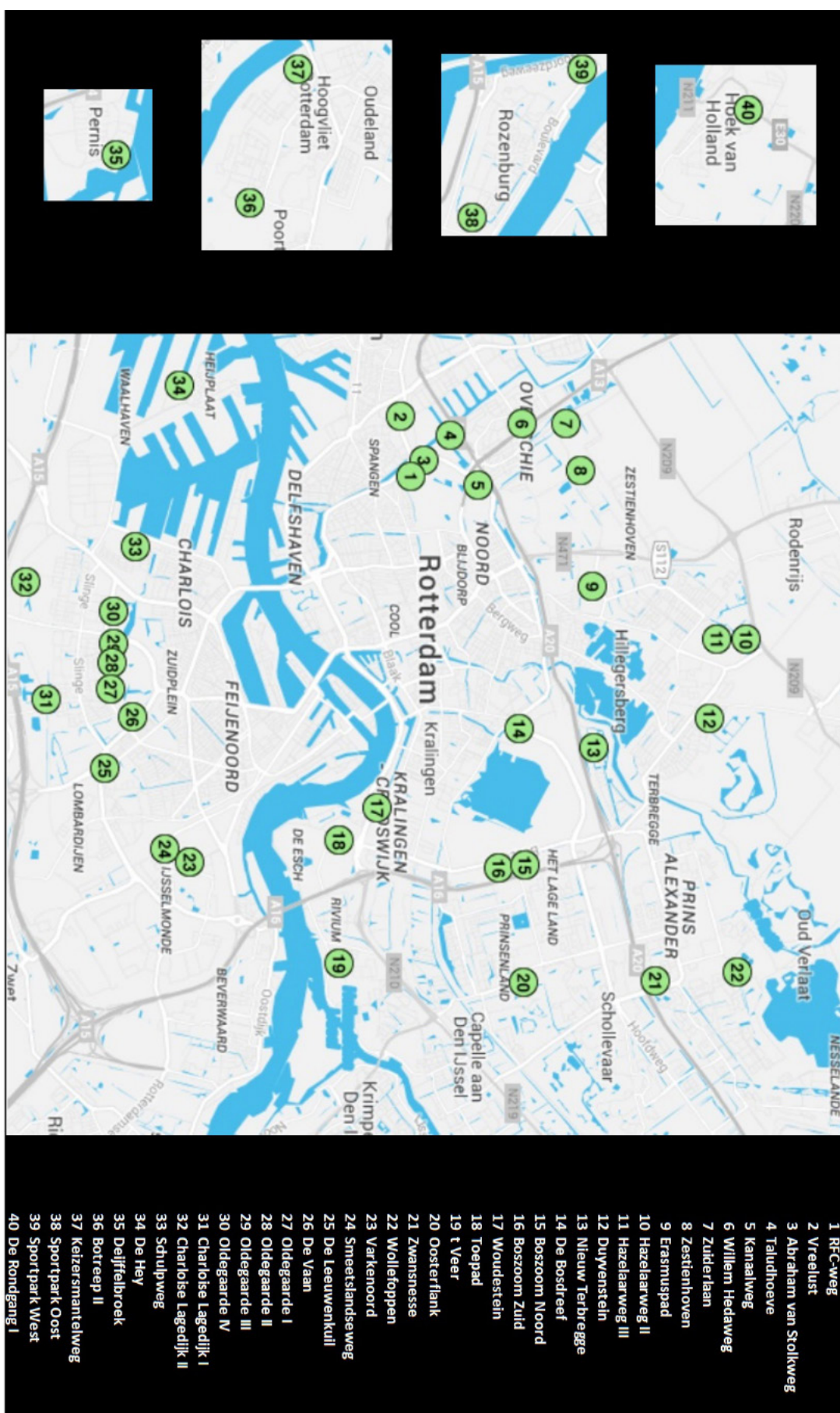
MWM2. (2016). *Vitale verenigingen 2016*. Amsterdam: MWM2 .

NISB. (2015). Trends in de sport: overzicht van de belangrijkste maatschappelijke, sport gerelateerde en beleidsmatige trends. Ede: NISB.

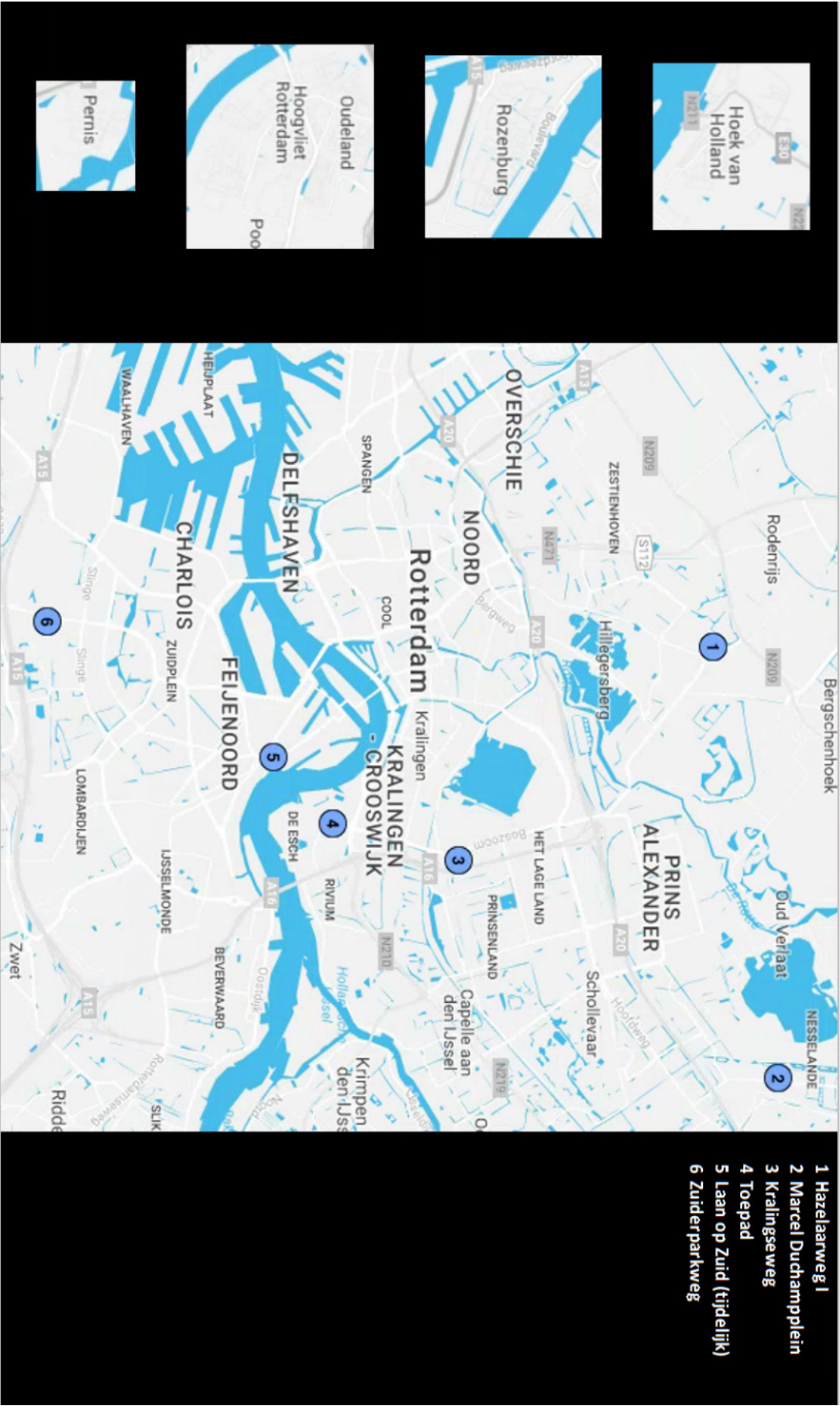
Recreatie Rotterdam. (1995). *Ruimte voor sportvelden in Rotterdam*. Rotterdam: Lievaart Publiciteit Rotterdam.

Varrena. (2011). *De opkomst van sport in Nederland rond 1900*. Opgeroepen op februari 9, 2016, van InfoNu: <http://sport.infonu.nl/geschiedenis/79210-de-opkomst-van-sport-in-nederland-rond-1900.html>

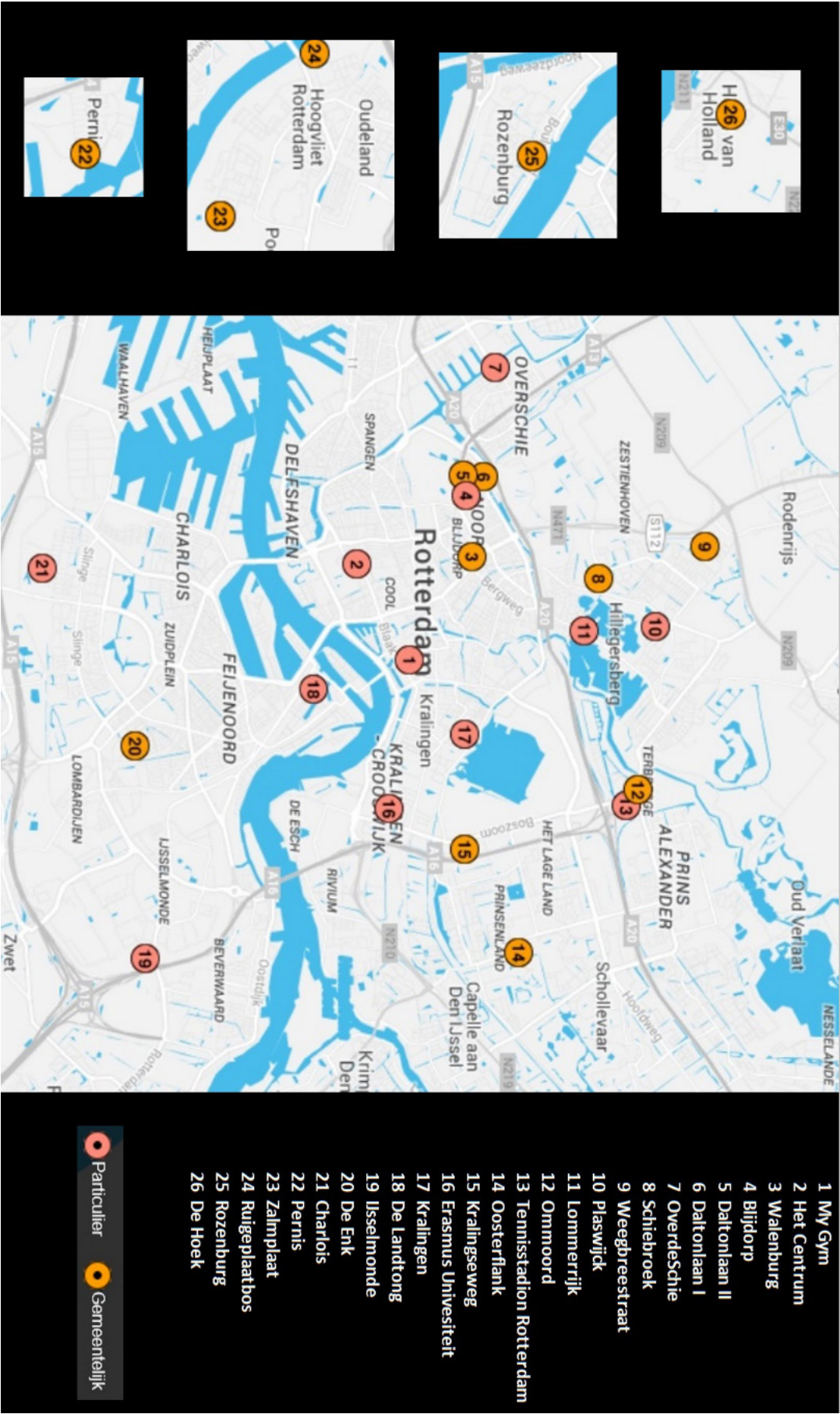
Bijlage 1a: Spreiding accommodaties (voetbal)

Bijlage 1b: Spreiding accommodaties (hockey)

Bijlage 1c: Spreiding accommodaties (tennis)

Bijlage 2: Tarieven

Gemeentesportcomplexen

Historisch gezien gaat het hier om sportcomplexen bedoeld voor kleine, beginnende verenigingen die niet zelf een kantine exploiteerden, maar die zich voornamelijk bezig hielden met het organiseren van trainingen en wedstrijden. Deze verenigingen gebruikten met meerdere verenigingen samen een sportcomplex en deelden ook het gebruik van kleedkamers en kantine. De kantine werd in vroeger tijden door de gemeente verpacht aan private bedrijven. De gemeente zorgde daarnaast voor een beheerder op het sportcomplex die zorg droeg voor het indelen van de velden, het schoonmaken van de kleedkamers en het dagelijks onderhoud aan de velden en terreinen (opruimen zwerfafval, vlak houden doelgebieden etc.).

Anno 2016 is er nog één gemeentesportcomplex dat op een dergelijke manier functioneert: Sportpark Vreelust in Delfshaven. De kantine aldaar wordt nu overigens wel (gezamenlijk) geëxploiteerd door de aanwezige verenigingen. De verenigingen, meestal voetbalclubs, huren speeltijd per trainings- of wedstrijduur. In de toekomst zal de Sportcampus op het huidige Varkenoord op een soortgelijke manier gaan functioneren.

Tabel 2: tarieven op gemeentesportcomplexen

Per team, per speeltijd in competitieverband, per jaar	€ 260,16
Senioren, per wedstrijd	€ 36,00
Juniores, per wedstrijd	€ 18,00
Buiten georganiseerd sportverband, per wedstrijd	€ 81,00
Training senioren op gras, wekelijks per uur per jaar	€ 222,00
Training junioren op gras, wekelijks per uur per jaar	€ 111,00
Training senioren op kunstgras of hybride, per uur per jaar	€ 788,00
Training junioren op kunstgras of hybride, per uur per jaar	€ 394,00

Sportcomplexen in eigen beheer

Bij sportcomplexen in eigen beheer hebben de verenigingen die deze complexen huren een aantal extra taken. De exploitatie van het sportterrein is feitelijk aan de sportverenigingen gegeven. De verenigingen hebben een sleutel van het hek, verzorgen de schoonmaak, hebben in veel gevallen het gebouw gesticht en zijn ook economisch eigenaar van kantines en kleedkamers. Verenigingen ervaren zo'n complex dan ook vaak als hun 'eigen' sportcomplex. In onderstaande tabel zijn de tarieven te vinden die jaarlijks door de sportverenigingen betaald worden.

Tabel 3: tarieven op sportcomplexen in eigen beheer

Alleen grondhuur (indien vereniging zelf kunstgras aanlegt en onderhoudt)	€ 1.472,34
Natuurgrasveld per jaar, exclusief onderhoud	€ 1.472,34
Natuurgrasveld per jaar, inclusief onderhoud	€ 4.932,18
Kunstgrasveld per jaar, inclusief onderhoud	€ 7.374,44
Atletiekcomplex per jaar, inclusief onderhoud	€ 11.816,88

Voetbal

De tarieven die door voetbalclubs op 'sportcomplexen in eigen beheer' betaald worden, zijn in bovenstaande tabel te vinden. In de voetbalsport komt het nauwelijks voor dat verenigingen op eigen financiële kracht een natuurgrasveld omzetten in een kunstgrasveld. Slechts een enkele voetbalclub in de stad, naast de betaald voetbal organisaties (BVO's), heeft dit gedaan. Voetbalverenigingen vragen vaak de steun van de gemeente als het gaat om de basisvoorzieningen, waaronder velden, die nodig zijn om de sport te bedrijven. Gaandeweg is kunstgras steeds meer een onderdeel geworden van die basisvoorziening.

Hockey

Hockeyclubs huren het grootste gedeelte van de velden die zij bespelen alleen in grondhuur. De ontwikkeling op het gebied van kunstgras was in deze sport al een tweetal decennia eerder dan bij de voetbalsport aan de orde. In die tijd waren hockeyclubs altijd vitaal genoeg om zelf voor die investeringen zorg te dragen. De gemeente was destijds bovendien van mening dat deze 'extra' wens, die voortkwam uit de sport zelf, ook door de sport zelf opgebracht moest worden.

In de loop der jaren is er een aantal uitzonderingssituaties op deze regel ontstaan vanwege enkele gedwongen verhuizingen; bij de hockeyclubs OMHC in Nesseland en bij Hockeyclub Rotterdam (HCR) in Schiebroek. Bij HCR worden vijf van de zeven velden door de club gehuurd inclusief kunstgras en onderhoud, gelijk aan de situatie bij voetbal. Bij OMHC betreft dit alle velden waar de hockeyclub over beschikt (twee en medegebruik van een buurveld).

Indien de gemeenteraad in november 2016 akkoord gaat met het begrotingsvoorstel van het college, dan wordt bovenstaande 'scheve' situatie recht getrokken. Het onderhoud van alle hockeyvelden in Rotterdam ligt dan per 2017 in gemeentelijke handen. Voor de velden die de gemeente nu nog niet in beheer heeft, zal de betreffende vereniging dan het tarief voor 'veldhuur inclusief onderhoud' gaan betalen.

Tennis

In de tennissport zijn er veel parallellen te trekken met de hockeysport. Tenniscomplexen zijn in de jaren '80 'verzelfstandigd'. Dat wilde destijds zeggen dat tennisverenigingen die op gemeentelijk accommodaties actief waren, zelf moesten zorgen voor de aanleg en het onderhoud van tennisbanen. Veel deelgemeenten handhaafden echter nog jarenlang flinke huurtarieven voor tennisverenigingen. In de afgelopen jaren is gebleken dat veel tennisclubs niet (meer) in staat zijn het groot onderhoud van hun accommodaties zelf te verzorgen. De gemeentelijke tennisaccommodaties verpauperden.

Met de invoering van de kostendekkende huren in de sportportefeuille is in overleg met SO Vastgoed besloten om een nieuw model voor de tennissport in te voeren. Tennisverenigingen kregen daarbij de keuze voor model 0 of model 1. In model 0 is de gemeente verantwoordelijk voor het groot onderhoud en de vervanging van de tennisbanen. Het tarief per tennisbaan is in dat geval € 5.250,- (prijspeil 2014). In model 1 is de vereniging zelf nagenoeg volledig verantwoordelijk voor het onderhoud, waaronder het onderhoud en de vervanging van de banen. Het tarief bedraagt in dat geval € 1.750,- per tennisbaan (prijspeil 2014).

Schoolsportcomplexen

Historisch gezien is een flink aantal sportcomplexen primair voor de schoolsport gerealiseerd. Scholen konden dan hun gymlessen, indien de weersomstandigheden dat toelieten, in de buitenlucht organiseren. In de loop der jaren is er samenwerking ontstaan met de handbal- en korfbalsport, die juist op zoek waren naar terreinen voor hun bezigheden in het weekend.

Anno 2016 is er nog slechts een enkel schoolsportcomplex dat alleen door scholen wordt gebruikt. Handbal- en korfbalverenigingen betalen per veld per jaar een bijdrage van € 1.583,64, inclusief onderhoud (en onafhankelijk van het type ondergrond). Basisscholen mogen van de zomer- tot de herfstvakantie en van Pasen tot de zomervakantie gratis gebruik maken van sportterreinen. In de praktijk maken maar weinig basisscholen hier gebruik van. Scholen uit het voortgezet onderwijs maken wél veel gebruik van de mogelijkheid om bewegingsonderwijs buiten te doen. De directie Jeugd & Onderwijs betaalt hiervoor een vergoeding aan de afdeling Sportterreinen van S&C, die op haar beurt 2/3 van dit bedrag uitkeert aan de verenigingen die hun kleedkamers moeten open stellen en onderhouden. Onderdeel van de afspraken is dat het gebruik door VO-scholen voor maximaal 8 weken vergoed wordt. Indien scholen meer gebruik willen maken van de velden en kleedkamers, dan dient dit door hen afgestemd te worden met zowel de afdeling Sportterreinen als de betreffende vereniging(en).

Beleidsplan Sportterreinen

2017 - 2020